

Informatika pre biológov

Askar Gafurov

26.9.2019

Formulácia problému, algoritmus

- **Formulácia problému:** jasne zdefinujeme vstupné a výstupné dáta a aký výstup očakávame pre každý vstup.
- Vo formulácii nehovoríme **akým spôsobom** vypočítame výstupy zo vstupov.
- **Správny algoritmus:** Postup, ktorý určuje spôsob, akým pre každý vstup vypočítame príslušný výstup.

Biologický problém: Pomocou hmotnostného spektrometra (mass spectrometer) sme odmerali vo vzorke peptid s hmotnosťou K . Máme databázu proteínov a chceme zistiť, ktorý z proteínov obsahuje peptid s touto hmotnosťou.

Informatický problém: Vstup je postupnosť n kladných čísel $a[1], \dots, a[n]$ a číslo K . Nájdite súvislý úsek tejto postupnosti $a[i], a[i + 1], \dots, a[j]$, ktorý svojim súčtom dáva číslo K .

Príklad:

$K=19$

3 4 6 3 6 4 9 2 8

^ ^ ^ ^ ^ ^ ^

Ďalšie príklady informatických problémov z prednášky

Najdlhšia spoločná podpostupnosť

- Vstup: dva reťazce
- Problém: Ako z nich ubrať čo najmenej znakov tak, aby sa potom rovnali?
- Výstup: Spoločná podpostupnosť po ubraní znakov, resp. jej dĺžka

Najkratšie spoločné nadslovo

- Vstup: niekoľko reťazcov
- Výstup: najkratší reťazec, ktorý obsahuje všetky vstupné reťazce ako súvislé podreťazce

Informatický problém: Vstup je postupnosť n kladných čísel $a[1], \dots, a[n]$ a číslo K . Nájdite súvislý úsek tejto postupnosti $a[i], a[i + 1], \dots, a[j]$, ktorý svojim súčtom dáva číslo K .

Triviálne riešenie: skúšame všetky možnosti

```
pre každé i od 1 po n
|   pre každé j od i po n
|   |   suma := 0;
|   |   pre každé u od i po j
|   |   |   suma := suma + a[u]
|   |   ak suma = K, vypíš i, j
```

$K=19$

```
3 4 6 3 6 4 9 2 8
      i       j
```

Ako dlho takýto program pobeží?

- Naimplementovať do počítača a odmerať
- Na akom počítači? Na akých vstupoch?
- **Časová zložitosť**: (označujeme $O(f(n))$)
  - Zvolíme si parameter charakterizujúci množstvo dát
napr. počet prvkov vstupnej postupnosti n
  - Pre každú veľkosť vstupu **odhadneme najhorší prípad**
  - Zanedbáme konštanty

```
pre každé i od 1 po n
|   pre každé j od i po n
|   |   suma := 0;
|   |   pre každé u od i po j
|   |   |   suma := suma + a[u]
|   |   ak suma = K, vypíš i, j
```

Časová zložitosť: kubická, alebo $O(n^3)$

Prečo je časová zložitosť dôležitá a konštanty nie?

		$O(n)$	$O(n \log n)$	$O(n^2)$	$O(n^3)$	$O(2^n)$
Čas na	10	ϵ	ϵ	ϵ	ϵ	ϵ
vyriešenie	50	ϵ	ϵ	ϵ	ϵ	2 weeks
problému	100	ϵ	ϵ	ϵ	ϵ	2800 univ.
veľkosti	1000	ϵ	ϵ	0.02s	4.5s	—
...	10000	ϵ	0.01s	2.1s	75m	—
	100000	0.04s	0.12s	3.5m	52d	—
	1 mil.	0.42s	1.4s	5.8h	142yr	—
	10 mil.	4.2s	16.1s	24.3d	140000yr	—
Max veľkosť	1s	2.3 mil.	740000	6900	610	33
problému	1m	140 mil.	34 mil.	53000	2400	39
vyriešená za	1d	200 bil.	35 bil.	2 mil.	26000	49
Zvýšenie	+1	—	—	—	—	$\times 2$
času so	$\times 2$	$\times 2$	$\times 2+$	$\times 4$	$\times 8$	—
zvýšeným n						

Efektívnejší algoritmus

- Najprv si predpočítame pre každý začiatok postupnosti jej súčet

$$S[i] = a[1] + a[2] + \dots + a[i]$$

a:	3	4	6	3	6	4	9	2	8
S[0] := 0	S:	3	7	13	16	22	26	35	...

pre každé i od 1 po n

$$| \quad S[i] = S[i-1] + a[i]$$

- Potom súčet podpostupnosti od i po j vieme spočítať jednoducho ako

$$S[j] - S[i - 1]$$

pre každé i od 1 po n

| pre každé j od i po n

| | ak $S[j] - S[i-1] = K$, vypíš i, j

- **Časová zložitosť:** kvadratická, alebo $O(n^2)$
- Ak sú všetky čísla kladné, dá sa aj v lineárnom čase $O(n)$

Ďalší príklad informatického problému z prednášky

Najkratšie spoločné nadslovo

- Vstup: niekoľko reťazcov
- Výstup: najkratší reťazec, ktorý obsahuje všetky vstupné reťazce ako súvislé podreťazce

Príklad:

Vstup: GCCAAC, CCTGCC, ACCTTC

Výstup: CCTGCCAACCTTC (najkratšie možné)

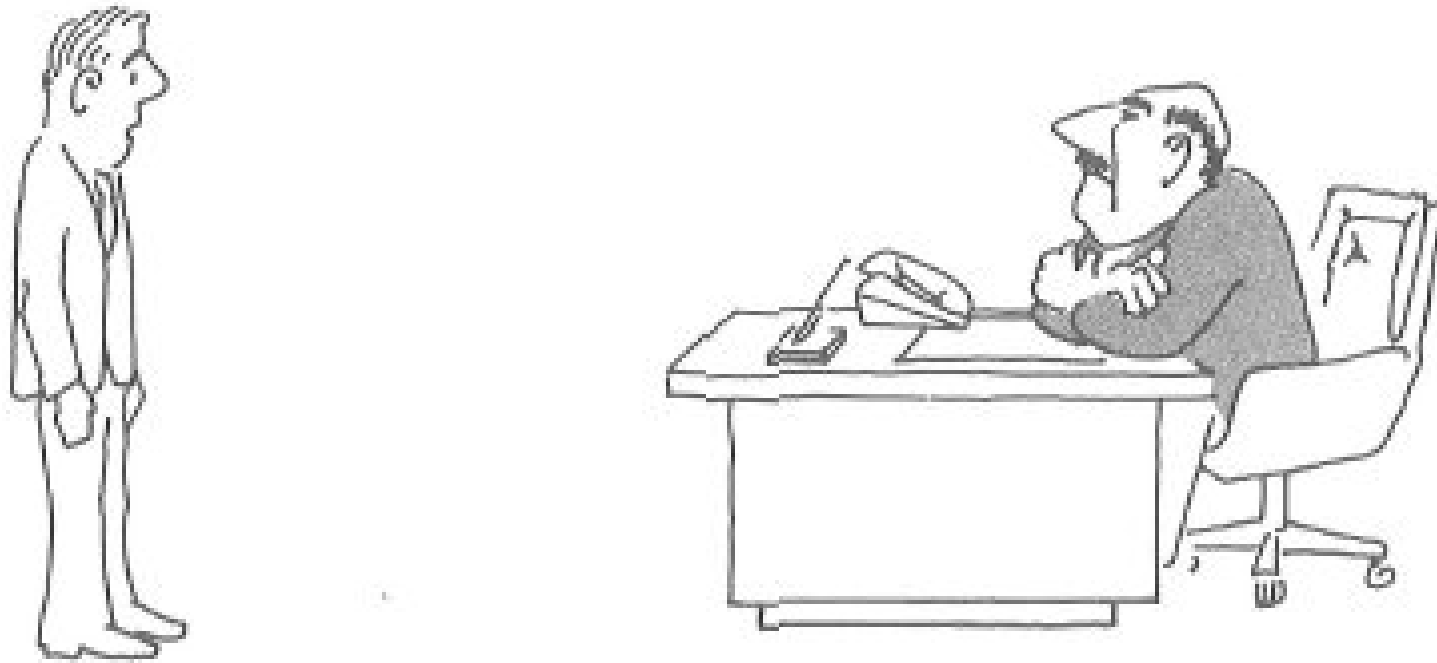
Ako rýchly algoritmus poznáme pre tento problém?

Najkratšie spoločné nadslovo

Nepoznáme algoritmus, ktorý by bežal v polynomiálnom čase

t.j. $O(n^k)$ pre nejakú konštantu k

Tento problém je **NP-t'ažký**.

“I can’t find an efficient algorithm, I guess I’m just too dumb.”

“I can’t find an efficient algorithm, because no such algorithm is possible!”

"I can't find an efficient algorithm, but neither can all these famous people."

Ako sa vysporiadať s NP-ťažkými problémami?

Heuristické algoritmy

- Nájde **aspoň nejaké riešenie**, aj keď nie nutne optimálne
- Nejde teda o správny algoritmus riešiaci náš problém, lebo pre niektoré vstupy dáva zlú odpoveď
- Radšej ale horšia odpoveď rýchlo, ako perfektná o milión rokov

Príklad: Heuristika pre najkratší spoločný nadreťazec: v každom kroku zlepíme dva reťazce s najväčším prekryvom

Príklad: CATATAT, TATATA, ATATATC

Optimum: CATATATATC, dĺžka 10

Heuristika: CATATATCTATATA, dĺžka 14

Ako so vysporiadať s NP-t'ažkými problémami?

Aproximačný algoritmus

- Často vieme dokázať, že nejaká heuristika sa vždy priblíži k optimálnemu riešeniu aspoň po určitú hranicu

Príklad: Heuristika pre najkratší spoločný nadreťazec: v každom kroku zlepíme dva reťazce s najväčším prekryvom

Je dokázané, že vždy nájde najviac 3,5-krát dlhší reťazec ako najlepšie riešenie.

Informatici predpokladajú, že v skutočnosti najviac 2-krát dlhší, ale nevieme to dokázať.

Ako so vysporiadať s NP-t'ažkými problémami?

Exaktný výpočet pomocou iného problému

- Preformulovať do podoby jedného z dobre známych NP-t'ažkých problémov (napr. celočíselné lineárne programovanie, a pod.)
- Múdri ľudia napísali programy, ktoré vedia riešiť tieto známe problémy **aspoň v niektorých prípadoch** (CONCORD, CPLEX, a pod.)

Preformulovať problém

- Je toto skutočne jediná rozumná formulácia biologického problému ktorý chceme vyriešiť?

Zhrnutie

- Problémy zo skutočného života je dobré najskôr sformulovať tak, aby bolo jasné, aké výsledky očakávame pre každý možný vstup.
- Takáto formulácia by mala byť oddelená od postupu (algoritmu) riešenia.
- Informatici merajú čas v O-čkach, ktoré abstrahujú od detailov konkrétneho počítača.
- Vytvorenie efektívneho algoritmu je umenie! Časť z toho sú finty (ako napr. dynamické programovanie).
- Pre niektoré problémy poznáme iba Nechutne Pomalé algoritmy (NP-ťažké).
- Aj napriek tomu vo veľa prípadoch vieme pomôcť.

**Úvod do dynamického programovania
(cvičenie)**

Broňa Brejová

29.9.2022

Problém platenia minimálnym počtom mincí

Vstup: hodnoty k mincí $m_1, m_2, \dots, m_k$ a cieľová suma X (všetko kladné celé čísla)

Výstup: najmenší počet mincí, ktoré potrebujeme na zaplatenie X

Príklad: $k = 3, m_1 = 1, m_2 = 2, m_3 = 5, X = 13$

Odbočka: ešte matematickejšia formulácia bez slov minca, suma,...

Vstup: kladné celé čísla $m_1, m_2, \dots, m_k$ a X

Výstup: celé číslo n a n čísel $x_1, \dots, x_n$, pre ktoré platia nasledujúce podmienky:

- $x_i \in \{m_1, m_2, \dots, m_k\}$ pre každé $i = 1, 2, \dots, n$
- $\sum_{i=1}^n x_i = X$
- n je najmenšie možné.

Problém platenia minimálnym počtom mincí

Vstup: hodnoty k mincí $m_1, m_2, \dots, m_k$ a cieľová suma X (všetko kladné celé čísla)

Výstup: najmenší počet mincí, ktoré potrebujeme na zaplatenie X

Príklad: $k = 3, m_1 = 1, m_2 = 2, m_3 = 5, X = 13$

Príklad: $k = 3, m_1 = 1, m_2 = 3, m_3 = 4, X = 6$

Algoritmus pre všeobecnú sústavu k mincí $m_1, m_2, \dots, m_k$

$$A[i] = 1 + \min\{A[i - m_1], A[i - m_2], \dots, A[i - m_k]\}$$

```
m = [1, 3, 4]
X = 11
k = len(m)
nekonecno = math.inf
A = [0]
for i in range(1, X + 1):
    min = nekonecno
    for j in range(k):
        if i >= m[j] and A[i - m[j]] < min:
            min = A[i - m[j]]
    A.append(1 + min)
print(A)
```

Program aj s výpisom mincí

```
m = [1, 3, 4]
X = 11
k = len(m)
nekonecno = 1000000
A = [0]
B = [-1]
for i in range(1, X + 1):
    min = nekonecno
    min_minca = -1
    for j in range(k):
        if i >= m[j] and A[i - m[j]] < min:
            min = A[i - m[j]]
            min_minca = m[j]
    A.append(1 + min)
    B.append(min_minca)

while X > 0:
    print(B[X])
    X = X - B[X]
```

Dynamické programovanie vo všeobecnosti

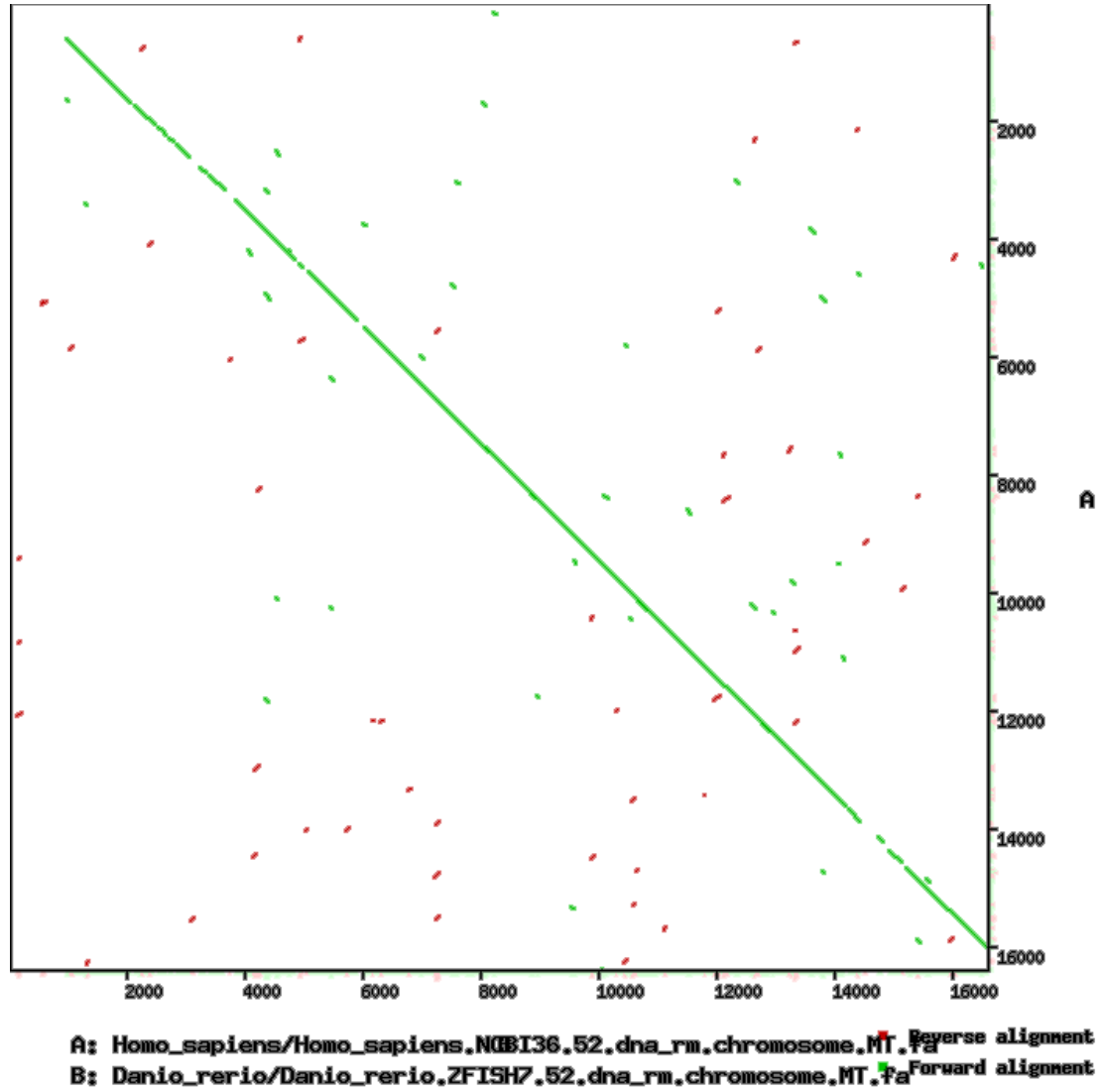
- Okrem riešenia celého problému riešime aj menšie problémy (nazývame ich podproblémy)
- Riešenia podproblémov ukladáme do tabuľky a používame pri riešení väčších podproblémov
- Technika dynamického programovania sa používa na viacero problémov v bioinformatike

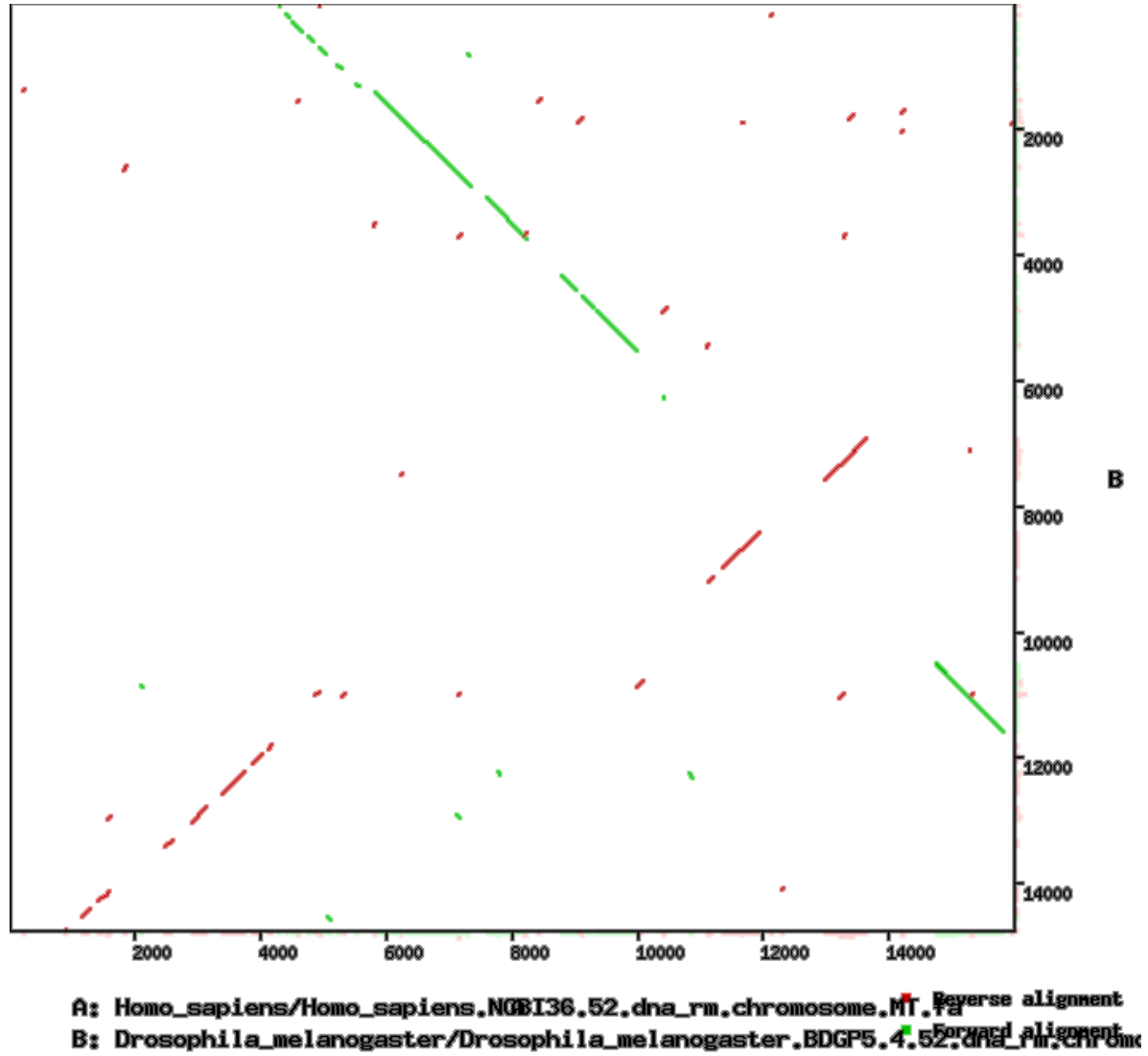
**Zarovnávanie sekvencií
(cvičenie)**

**Broňa Brejová
8.10.2021**

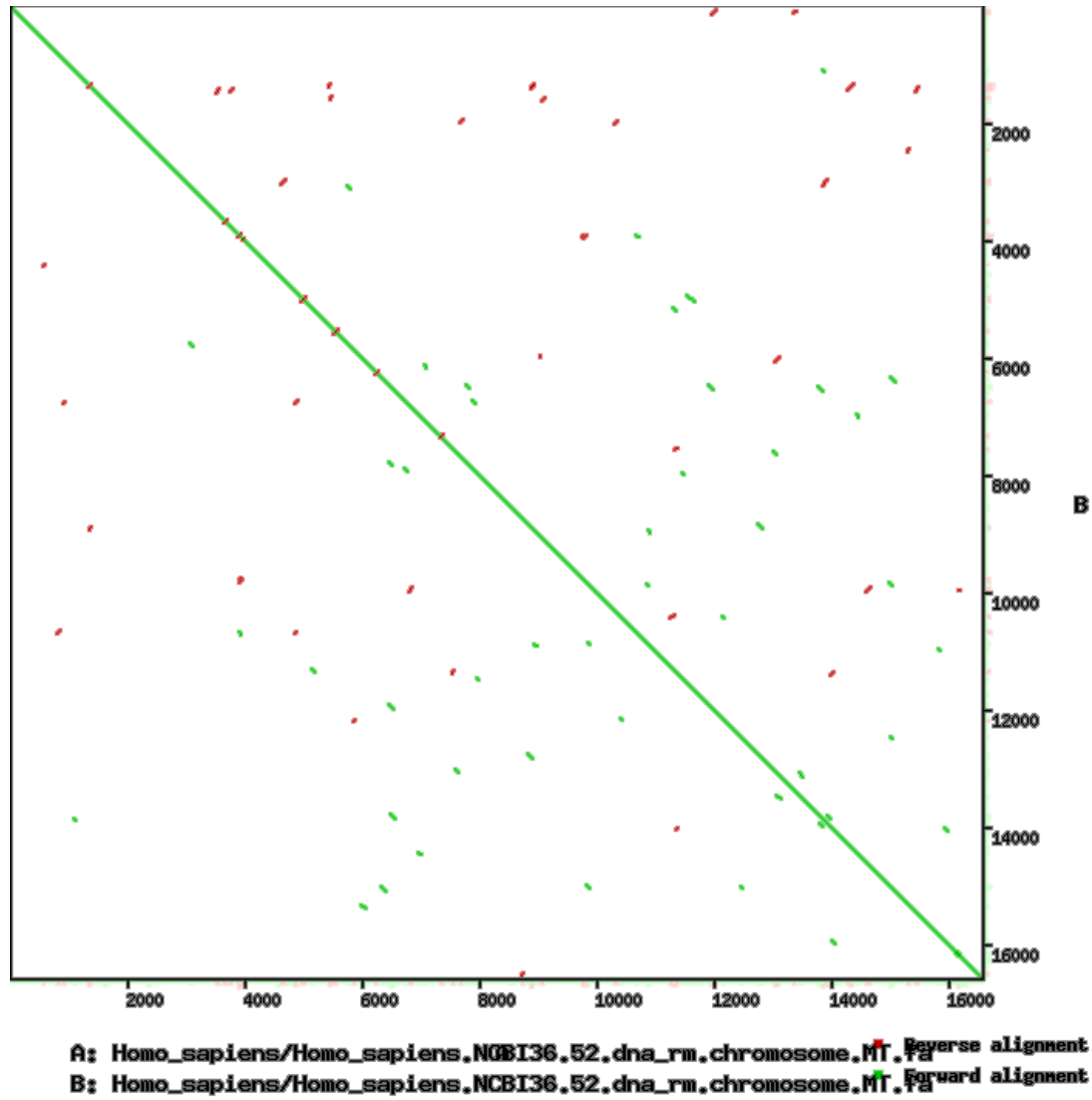
Mitochondriálny genóm človeka vs. ryba *Danio rerio*

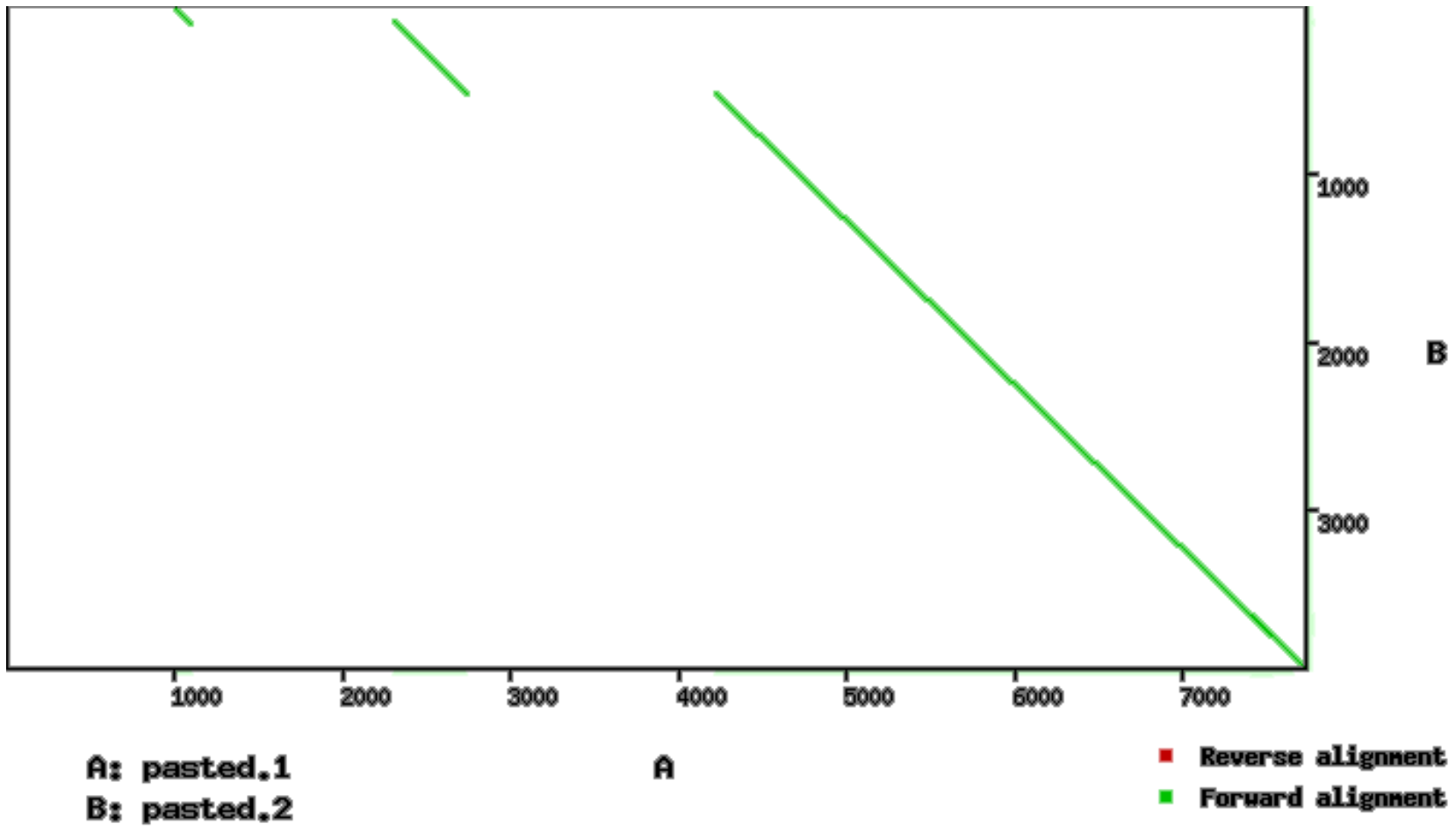

Mitochondriálny genóm človeka vs. Drosophila melanogaster

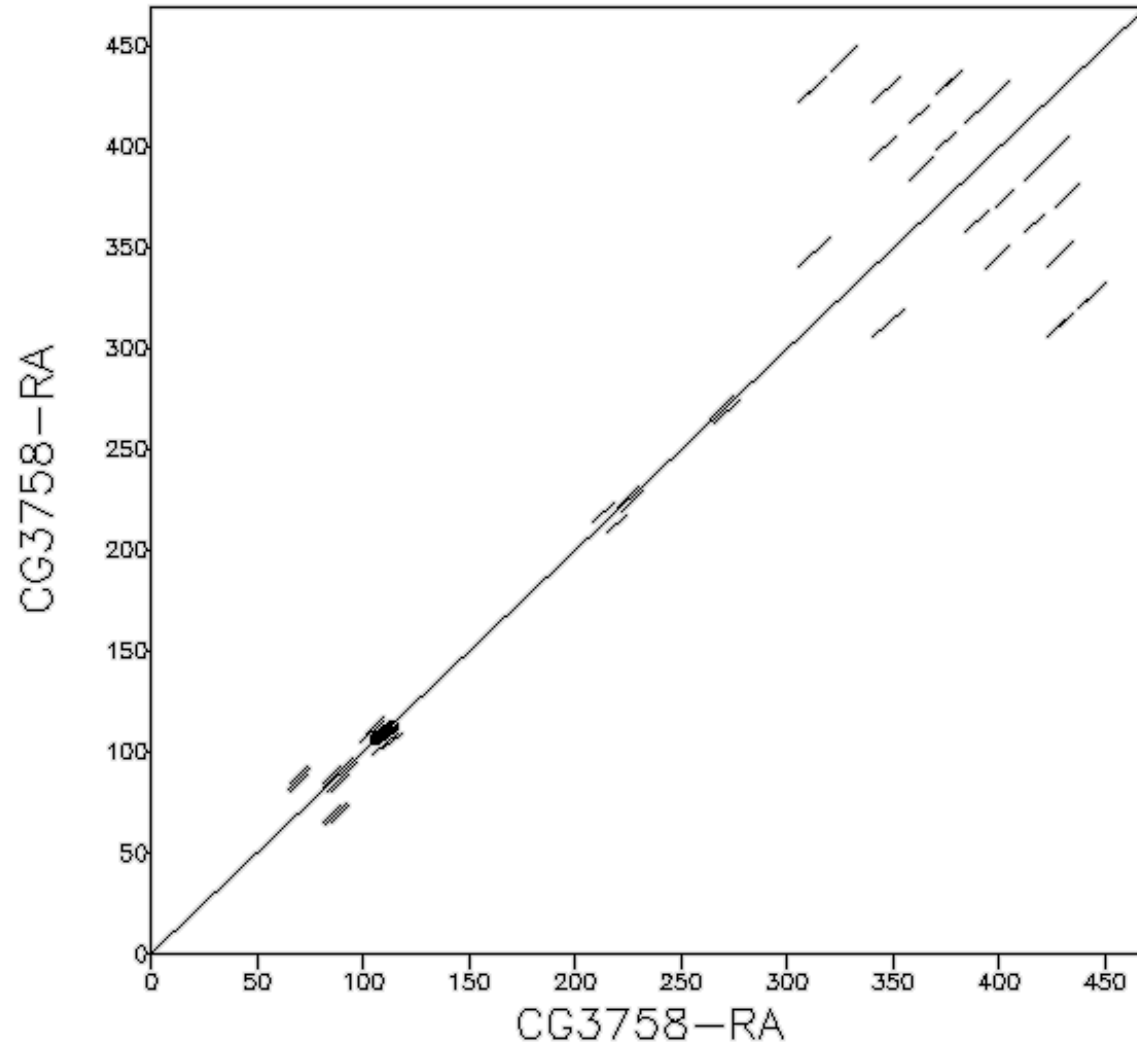

Mitochondriálny genóm človeka vs. to isté

Drosophila proteín Escargot zinc finger vs. to isté

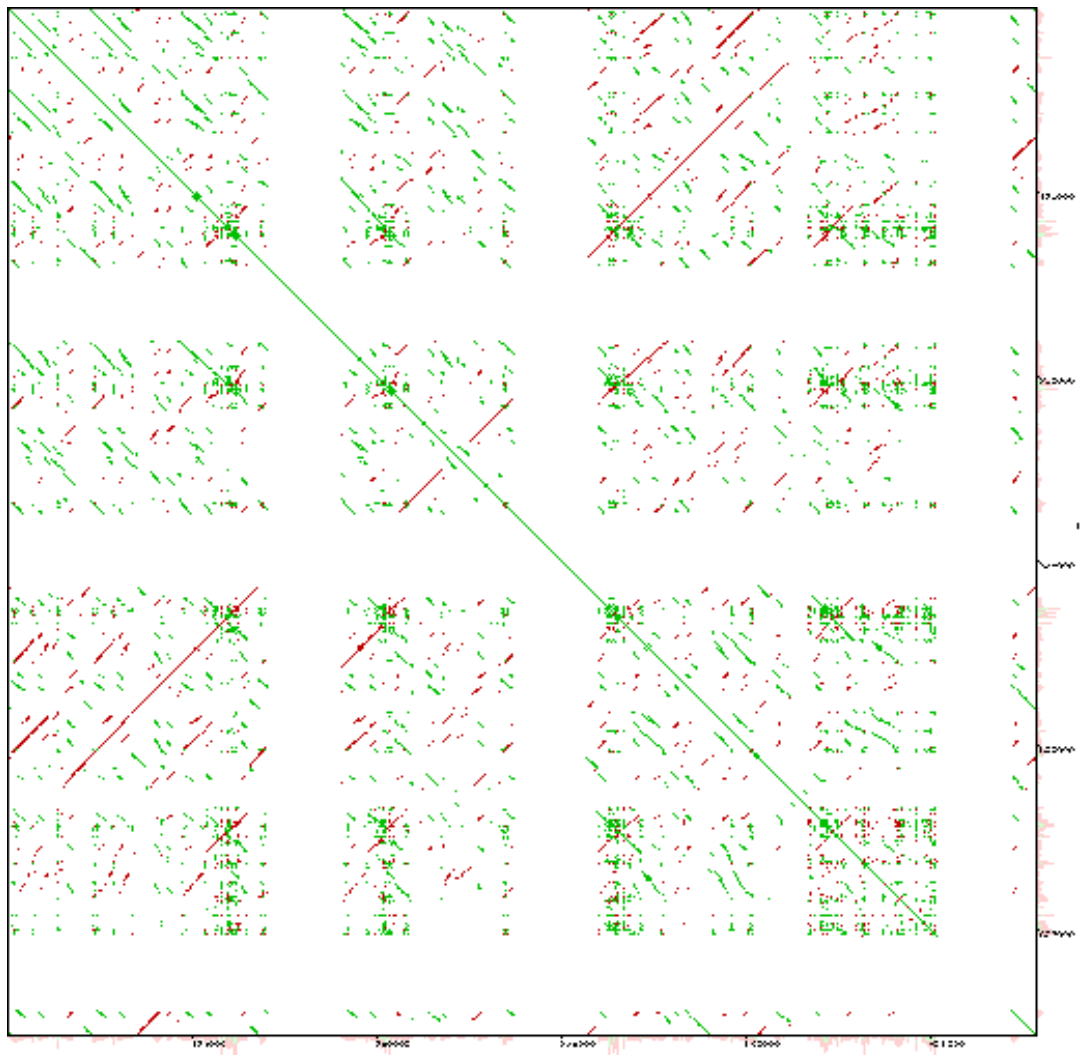
Drosophila protein Escargot zinc finger

Description:	Protein escargot
Source organism:	Drosophila melanogaster (Fruit fly) View Pfam proteome data.
Length:	470 amino acids

Pfam domains

Source	Domain	Start [▲]	End
Pfam B	Pfam-B 18487	8	270
low_complexity		71	95
low_complexity		101	129
low_complexity		163	177
low_complexity		244	263
low_complexity		264	274
Pfam A	zf-C2H2	309	332
Pfam A	zf-C2H2	344	366
Pfam A	zf-C2H2	370	392
Pfam A	zf-C2H2	398	420
low_complexity		445	460

**Pravdepodobnosť a E-value
(cvičenie)**

**Broňa Brejová
24.10.2019**

Hračkársky prípad

Dotaz: ATGCTCAAAC (dĺžka $m = 10$)

Databáza: (dĺžka $n = 300$)

accacttgcgcacgatttccagattcggtttccctggggcgcacgaagggc
ccacgaagcgGCTCAAACccggagccttagttagaaggggggtctccgtca
agagagacggtaagttggaggggtcactagcgggtggactccgaatggaaac
actgaatagtggcagAACcctaaacctcgttttggatttcctgaaaaaggc
aggcgctagaggaagaggcacgactgtgctagagataatcacttgtaaga
ccttgggggatgggcttcgtatgcagaacgcgataaggtatcgaaaacgtg

Skórovacia schéma: zhoda $+1$, nezhoda -1 , medzera -1

Lokálne zarovnanie so skóre $S = 6$

GCTCAAAC

GCTCA-AC

E-value: koľko očakávame lokálnych zarovnaní so skóre aspoň S v náhodnej databáze dĺžky n pri náhodnom dotaze dĺžky m

Náhodný dotaz a dazabáza

Dotaz: GTGCCTGCAG

Databáza:

cctctgatagccttgaaccgggcgagactcatacagacagtgctcctcgg
gcgataaccatgagatgacaggtccgatgctaataacggacctacag
tgacatgttaaagtgtccattaagtttataaccggaatcaacgagtgccc
ccagcgcggcgaccgatggagccCCTGCAGgtatactcacttcaaggatt
accgctcggtgtaagttagtggtcagtcagactataactaagtattcagtt
atagagcgttagtaggtcgaccatgagcgggtaggGTGCCGAGatgtgaa

Počet výskytov: 2

Náhodný dotaz a dazabáza

Dotaz: TCGACCGAAA

Databáza:

```
tactccattagggattataacgactaaagcccgtcgtggcgggatcactt  
tgagattcaactttaacgcatcacagaggaatctgagacaaagcaaaacc  
gatcataatgatcgatccaggtaataagtctccttgatggcgttagactg  
gaaataacagttgacttccgactatagtttaatgaacgttcgttaattaga  
cgatcgtgtaacttaaccaaggctgccccaaactagctgagtaatagc  
tcgtcctgagcatgtaagagtcagcctccacggaacactgcaacgttctt
```

Počet výskytov: 0

Náhodný dotaz a dazabáza

Dotaz: CCCGTCGTAG

Databáza:

cagcattagccccgttat`ttCGTCGT`tctccaacgggtctgcctttctgg
aacgtggcgaaccttcacaggtcagtcctgtcatcgccctgcgcttagagcg
gacggtactcgaaaggtcgggttcagtggtggcgctggaaagaagaatagca
acacatgcactaatggaaggtcccagtggtgtgggacattctgga`CCCGT`
`GT`gtgccaacctatgtgagctccggcggtgactcggaggatgttaacaag
atcaagctgtaggcgacgatccccgcccgggtttcctctactgcctcgagc

Počet výskytov: 2

Náhodný dotaz a dazabáza

Dotaz: AGGATGAGGA

Databáza:

ttatcgattctccggtgcgccagtacagcacaaggctcggatcctgtaaa
acactacaccttaaaaactaagtcAGGATGtgatctcccttaaGATGAGa
cagtctctaatagcggcgtagtgggaccctcgtgaccgagctaagcagttc
acaatgggcgctctgagcgattggctggagaccttgacttcccggtaggt
gtggtgtagttctgtgccagagataaccatccaccgtaatggatctcg
taactttacGATGAAGA ccggcatcatctcagttatatttctaggacggg

Počet výskytov: 3

Celkovo opakujeme 100 krát

$S = 6, m = 10, n = 300$, obsah GC 50%

Počet výskytov: 2, 0, 2, 3, 3, 1, 0, 1, 1, 1, 0, 0, 4, 2, 0, 1, 0, 1, 0, 0, 1, 0, 0, 4, 3, 1,
1, 0, 0, 0, 2, 3, 0, 0, 2, 1, 1, 1, 0, 0, 0, 0, 4, 1, 1, 0, 0, 1, 1, 1, 2, 2, 2, 0, 0, 2, 0, 1, 1,
0, 1, 2, 2, 1, 0, 0, 1, 1, 2, 0, 1, 0, 0, 1, 0, 3, 2, 0, 2, 2, 1, 0, 0, 2, 0, 0, 1, 2, 1, 1, 3, 2,
2, 1, 1, 0, 2, 0, 1, 3

Priemerný počet výskytov: 1.05

Keď celé opakujeme viackrát, dostávame hodnoty 0.99, 1.15, 1.02, 1.07, 0.98, ...

Správna hodnota E-value: 0.99

Fylogenetické stromy

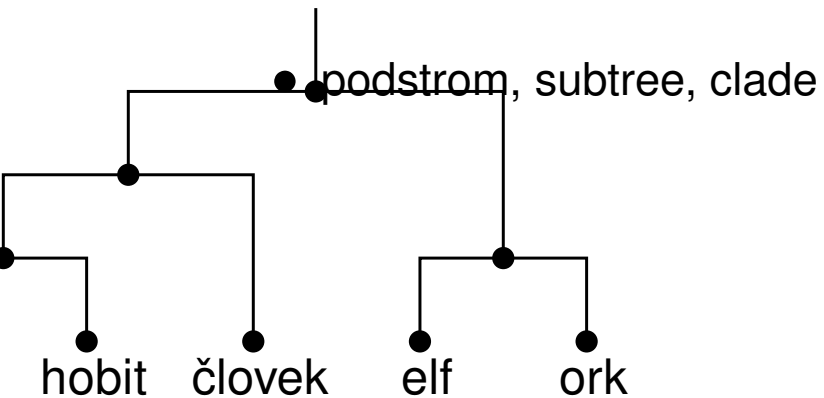
Broňa Brejová

7.11.2022

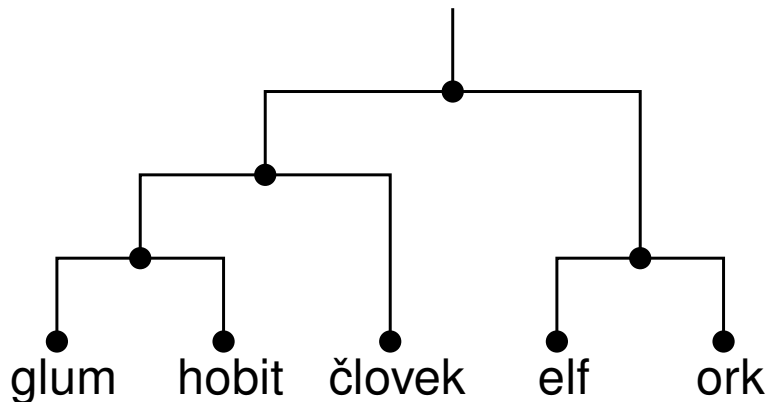
Terminológia

- zakorenený strom, rooted tree
- nezakorenený strom, unrooted tree
- hrana, vetva, edge, branch
- vrchol, uzol, vertex, node
- list, leaf, leaf node, tip, terminal node
- vnútorný vrchol, internal node
- koreň, root

Zopár faktov o stromoch

- Majme zakorenený strom s n listami, v ktorom má každý vnútorný vrchol 2 deti. Takýto strom vždy má $n - 1$ vnútorných vrcholov a $2n - 2$ vetiev (prečo?)
- Majme nezakorenený strom s n listami, v ktorom má každý vnútorný vrchol 3 susedov. Takýto strom vždy má $n - 2$ vnútorných vrcholov a $2n - 3$ vetiev.
- Koľkými spôsobmi môžeme zakoreniť nezakorenený strom s n listami?

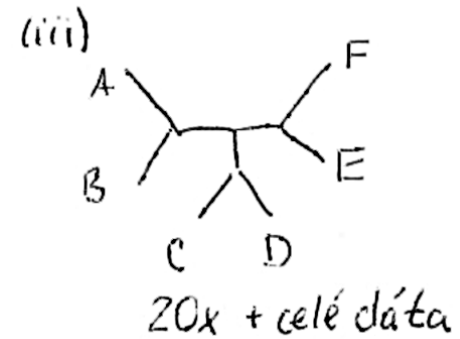
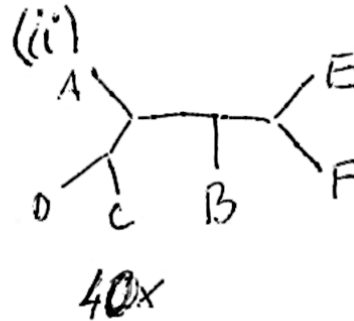
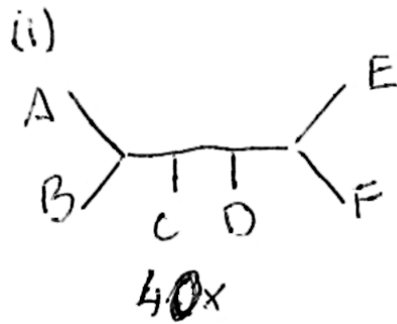

Bootstrap

- Náhodne vyberieme niektoré stĺpce zarovnaní, zostrojíme strom
- Celé to opakujeme veľa krát
- Značíme si, koľkokrát sa ktorá hrana opakuje v stromoch
(v nezakorenenom strome je hrana rozdelenie listov na dve skupiny)
- Nakoniec zostavíme strom z celých dát a pozrieme sa ako často sa ktorá jeho hrana vyskytovala
- Môžeme zostaviť aj strom z často sa vyskytujúcich hrán
- Bootstrap hodnoty sú odhadom spoľahlivosti, hlavne ak máme celkovo málo dát (krátke zarovnanie)
- Ak však dáta nezodpovedajú vybranej metóde/modelu, tak aj pre zlý strom môžeme dostať vysoký bootstrap

Bootstrap

Robili sme $100\times$ bootstrap, dostali sme tieto výsledky:

Doplňte bootstrap hodnoty hranám výsledného stromu (iii)

Ktoré ďalšie vetvy majú podporu aspoň 20%?

Aký strom by sme dostali, ak by sme chceli nechať iba vetvy s podporou aspoň 80%?

K-means clustering

Broňa Brejová

12.11.2020

Formulácia problému

Vstup: n -rozmerné vektory $x_1, x_2, \dots, x_t$ a počet zhlukov k

Výstup: Rozdelenie vektorov do k zhlukov:

- priradenie vstupných vektorov do zhlukov zapísané ako čísla $c_1, c_2, \dots, c_t$, kde $c_i \in \{1, 2, \dots, k\}$ je číslo zhuku pre x_i
- centrum každého zhuku, t.j. n -rozmerné vektory $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_k$

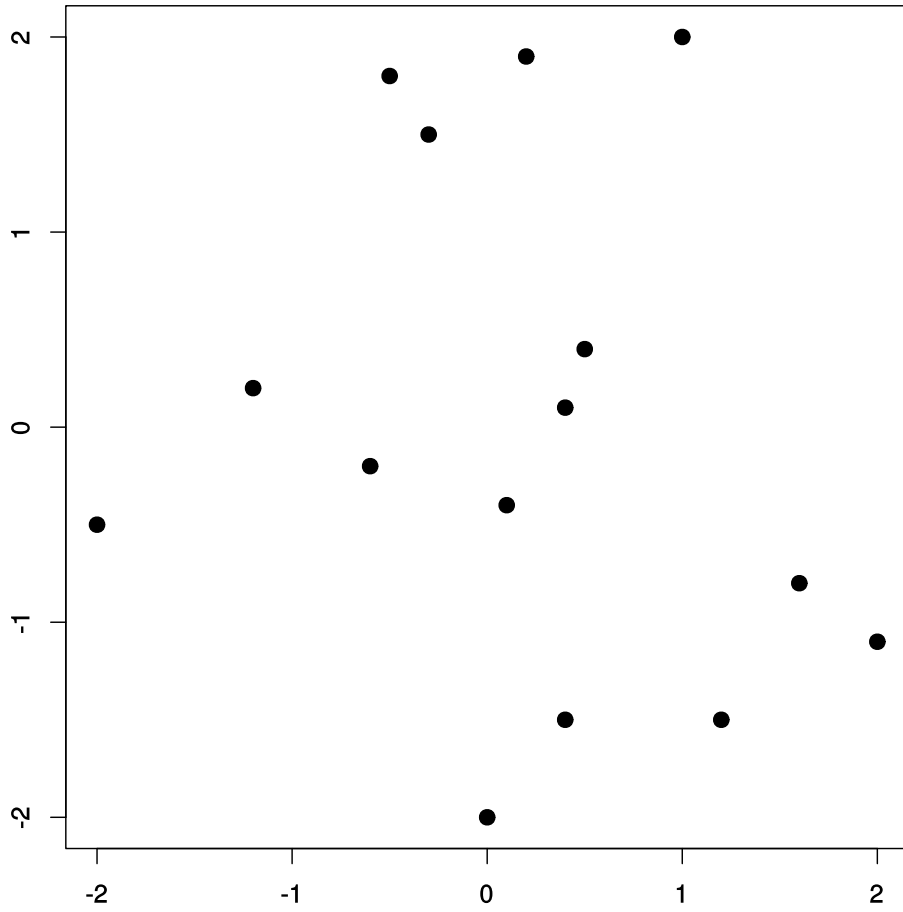
Hodnoty $c_1, \dots, c_t$ a $\mu_1, \dots, \mu_k$ volíme tak, aby sme minimalizovali súčet štvorcov vzdialeností od každého vektoru k centru jeho zhuku:

$$\sum_{i=1}^t \|x_i - \mu_{c_i}\|_2^2$$

Pre vektory $a = (a_1, \dots, a_n)$ a $b = (b_1, \dots, b_n)$ je druhá mocnina vzdialenosti $\|a - b\|_2^2 = \sum_{i=1}^n (a_i - b_i)^2$

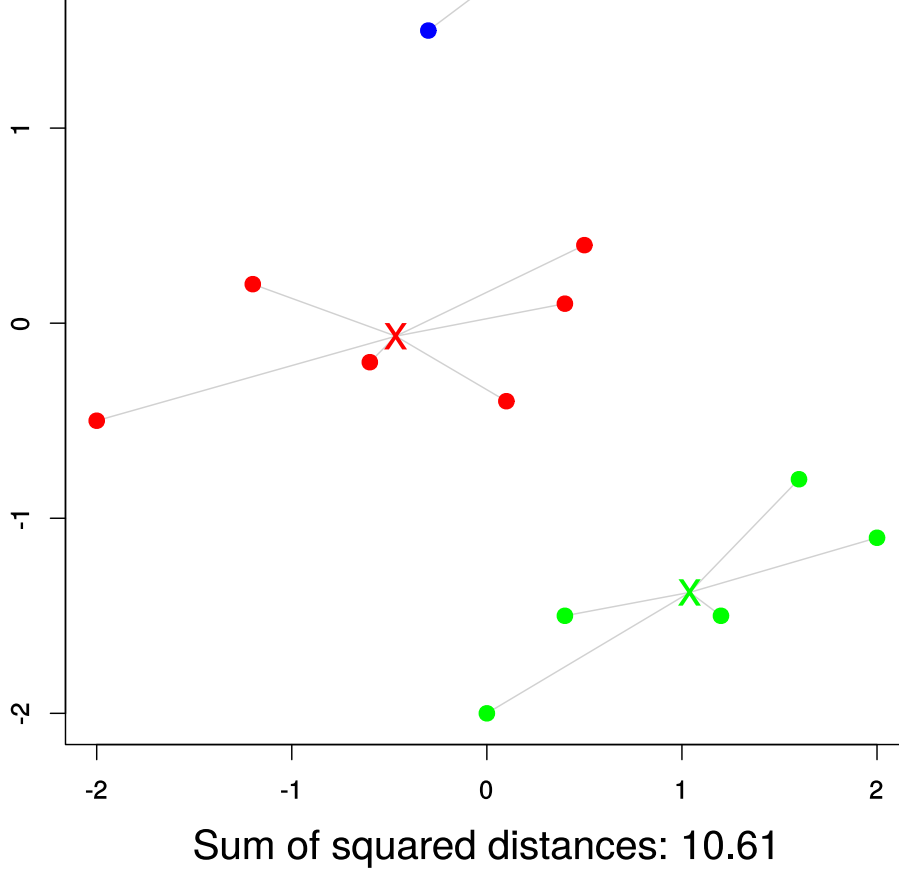
Príklad vstupu

x_1 -2.00 -0.50
 x_2 -1.20 0.20

Príklad výstupu

x_1	-2.00	-0.50	1
x_2	-1.20	0.20	1
x_3	-0.60	-0.20	1
x_4	-0.50	1.80	3
x_5	-0.30	1.50	3
x_6	0.00	-2.00	2
x_7	0.10	-0.40	1
x_8	0.20	1.90	3
x_9	0.40	0.10	1
x_{10}	0.40	-1.50	2
x_{11}	0.50	0.40	1
x_{12}	1.00	2.00	3
x_{13}	1.20	-1.50	2
x_{14}	1.60	-0.80	2
x_{15}	2.00	-1.10	2
μ_1	-0.47	-0.07	
μ_2	1.04	-1.38	
μ_3	0.10	1.80	

Algoritmus

Heuristika, ktorá nenájde vždy najlepšie zhlukovanie.

Začne z nejakého zhlukovania a postupne ho zlepšuje.

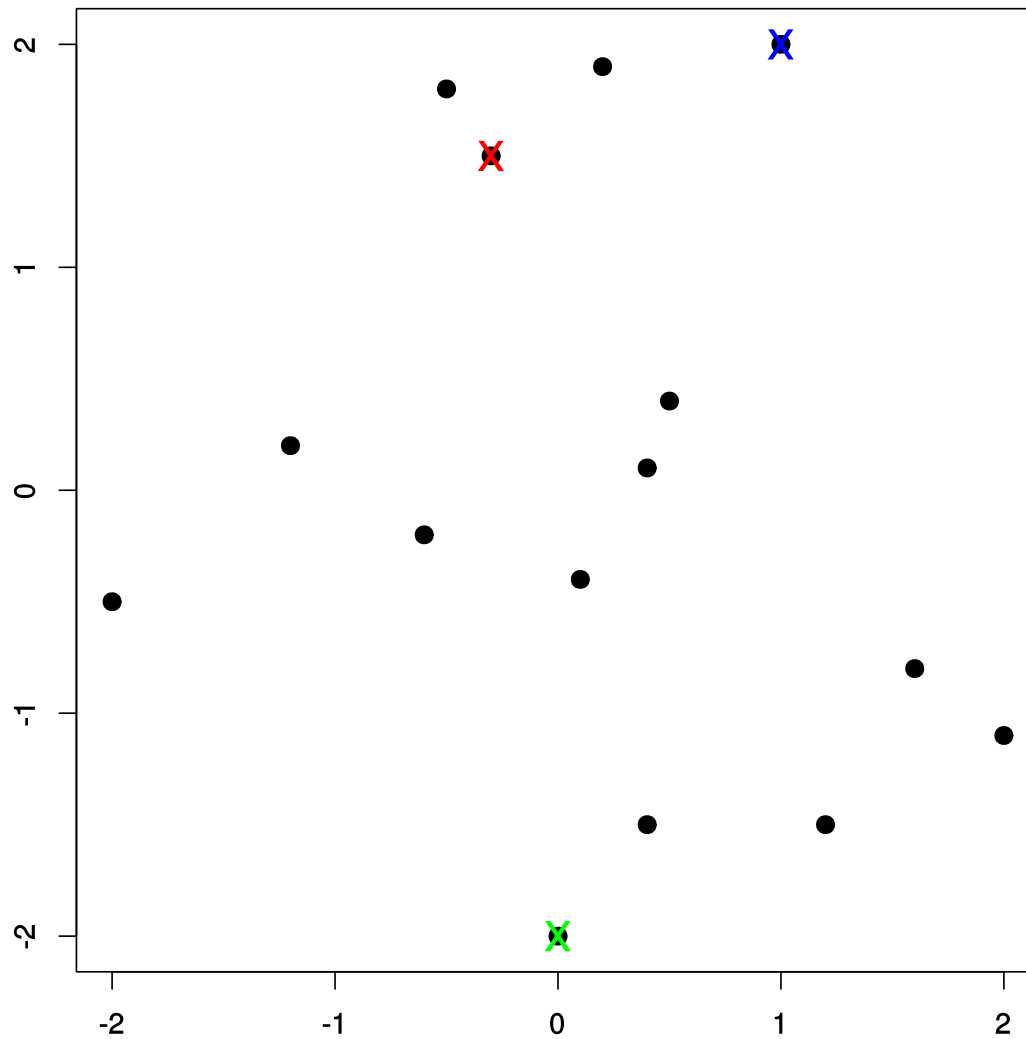
Inicializácia:

náhodne vyber k centier $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_k$ spomedzi vstupných vektorov

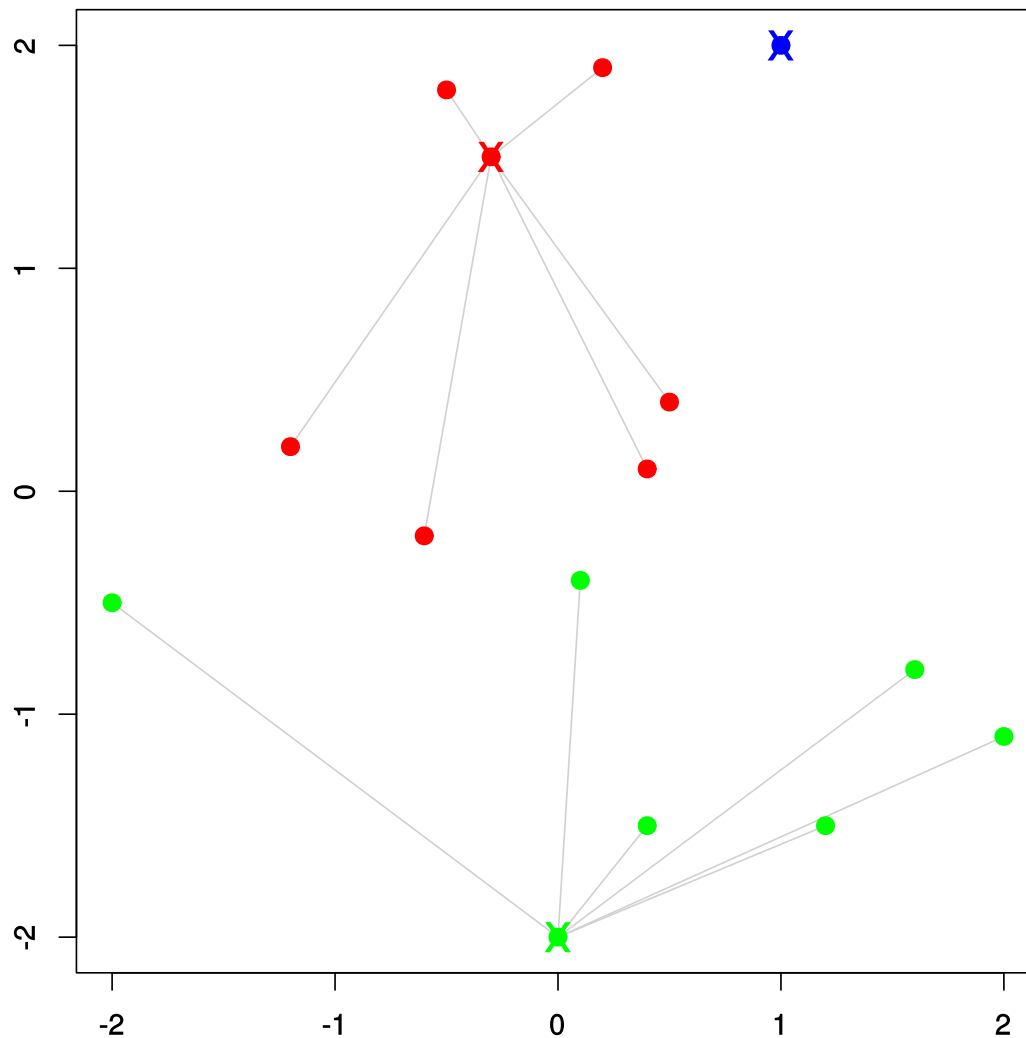
Opakuj, kým sa niečo mení:

- prirad' každý bod najbližšiemu centru: $c_i = \arg \min_j \|x_i - \mu_j\|_2$
- vypočítaj nové centroidy: μ_j bude priemerom (po zložkách) z vektorov x_i , pre ktoré $c_i = j$

Zvolíme náhodné centrá μ_i

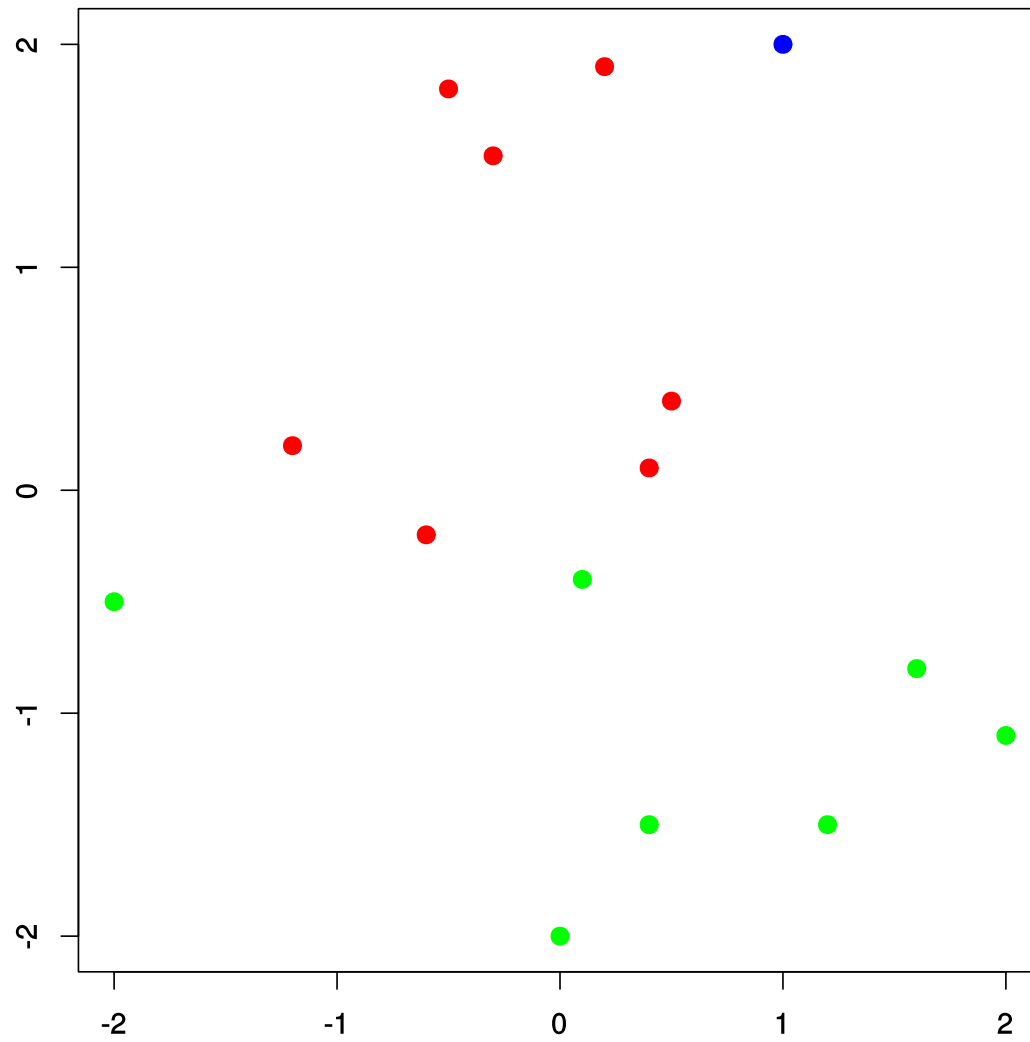

Vektory priradíme do zhlukov (hodnoty c_i)

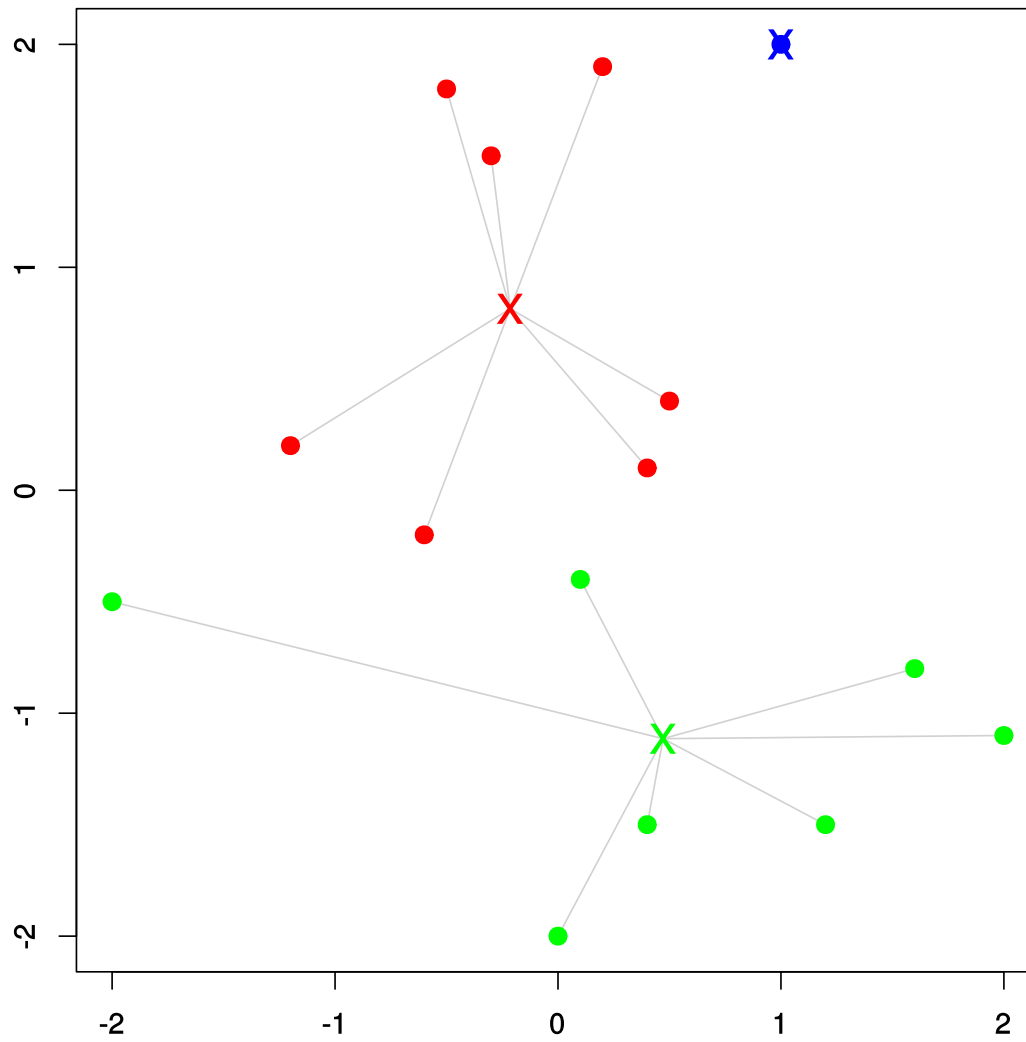

Sum of squared distances: 30.05

Zabudneme μ_i

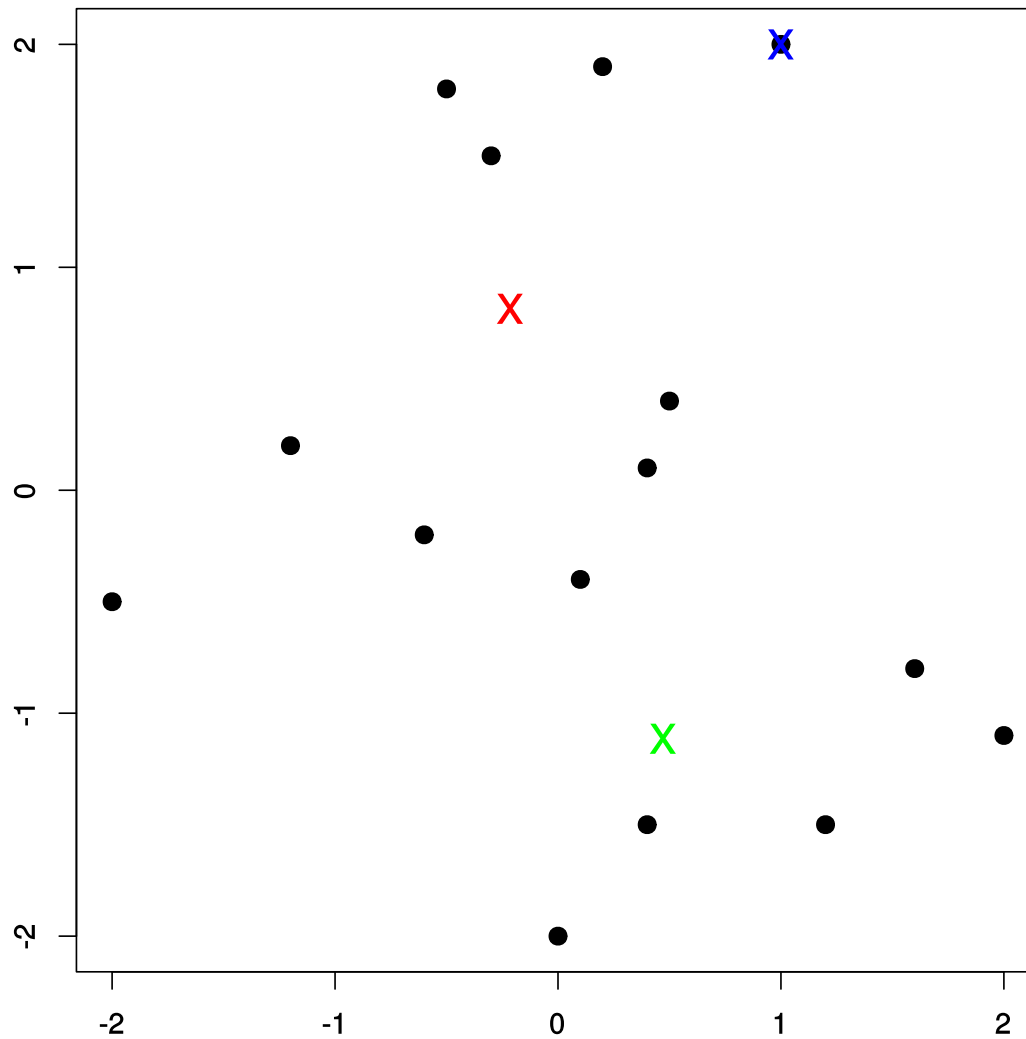

Dopočítame nové μ_i (suma klesla z 30.05 na 19.66)

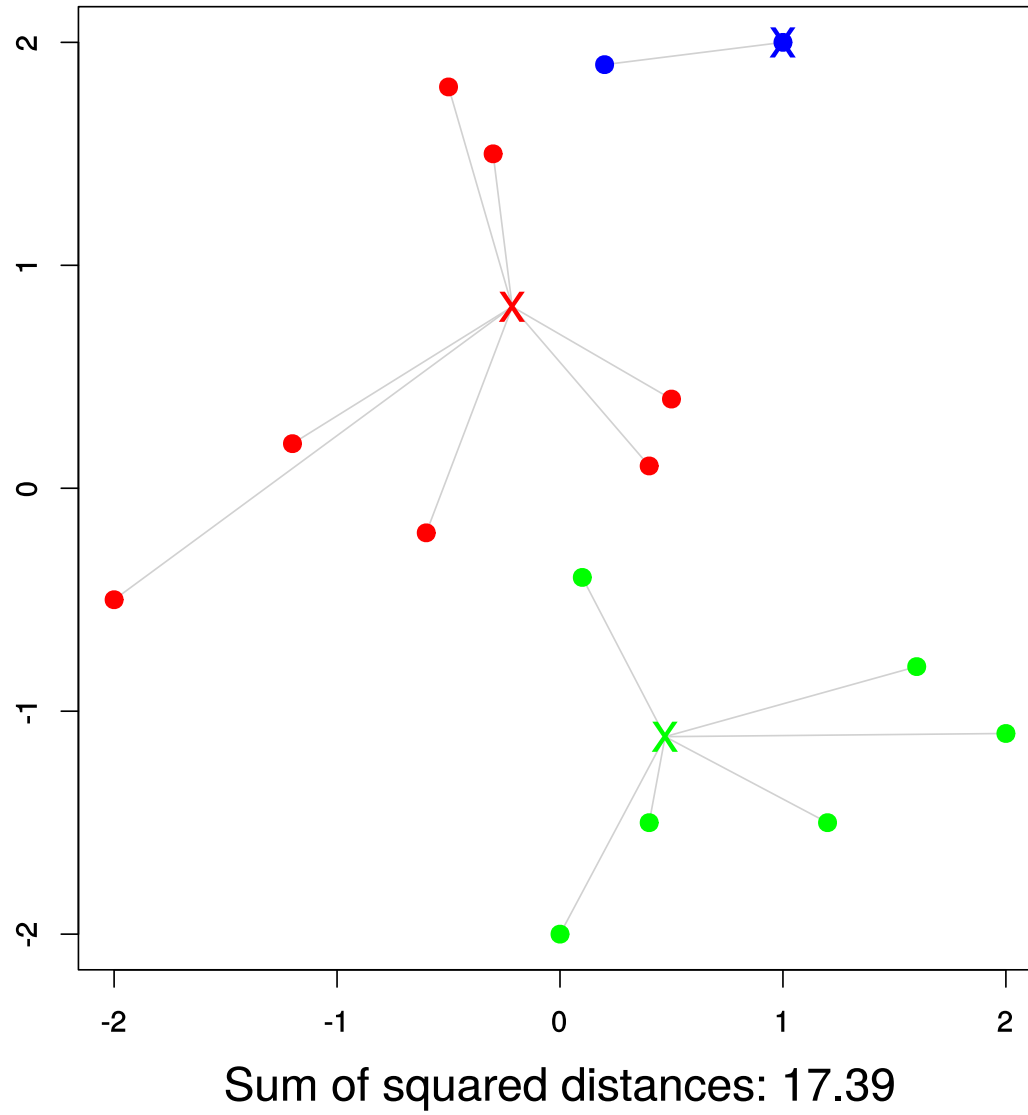

Sum of squared distances: 19.66

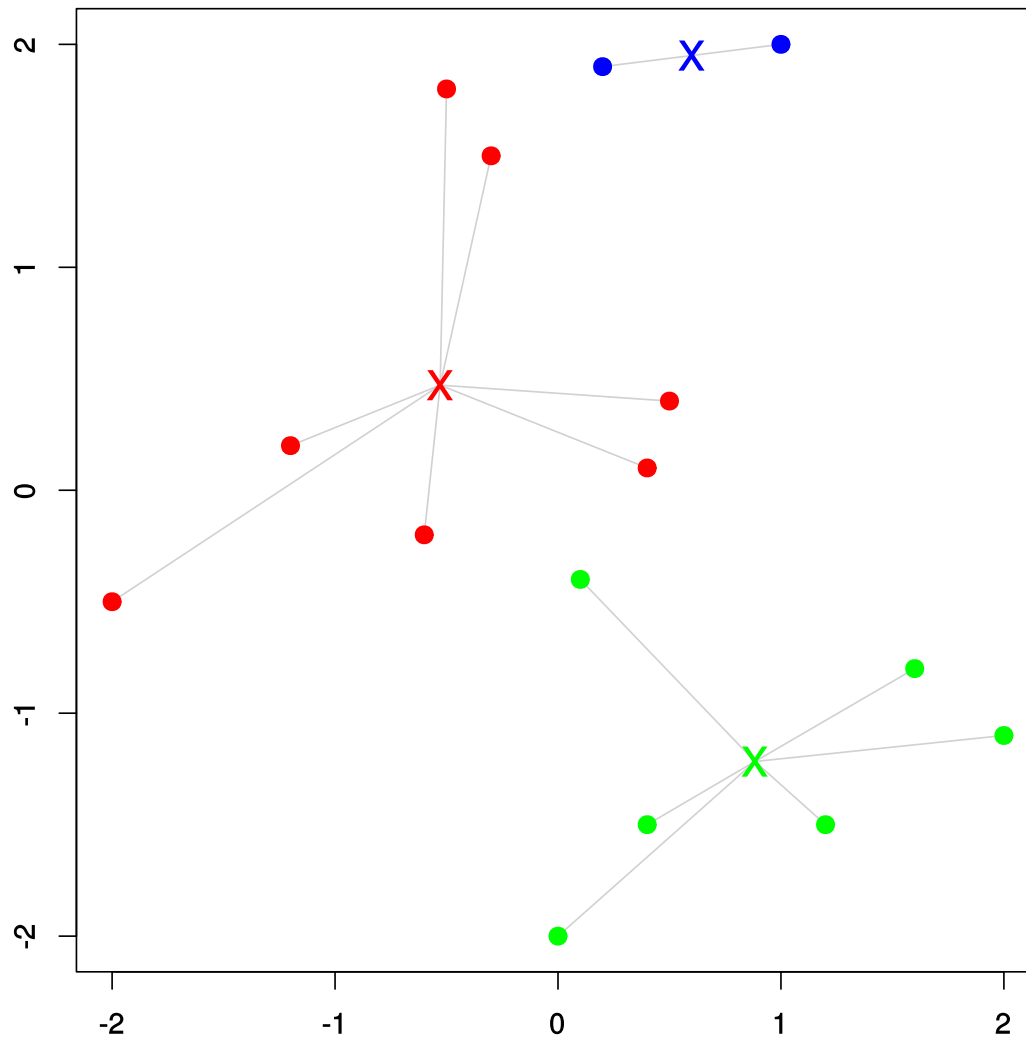
Zabudneme C_i

Dopočitame nové c_i (suma klesla z 19.66 na 17.39)

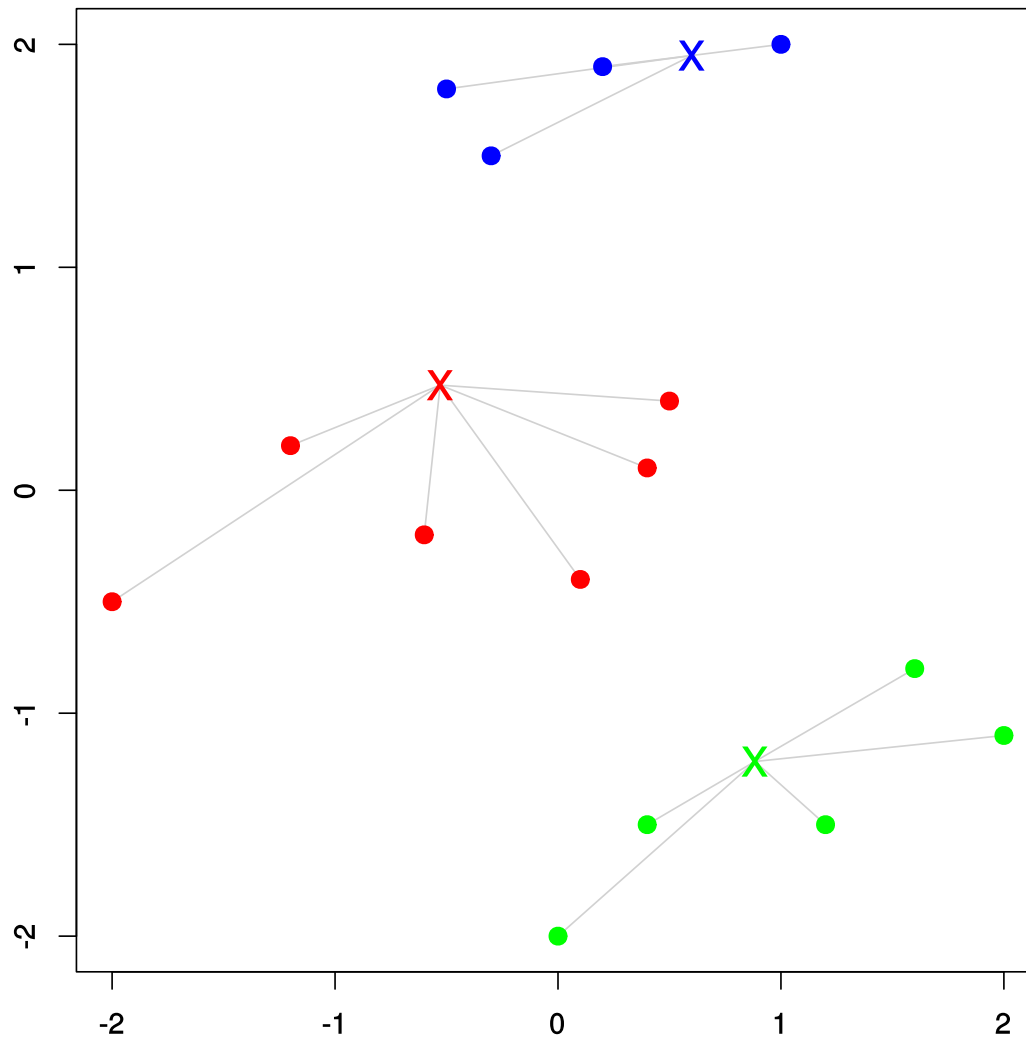
Prepočítame μ_i

Sum of squared distances: 14.47

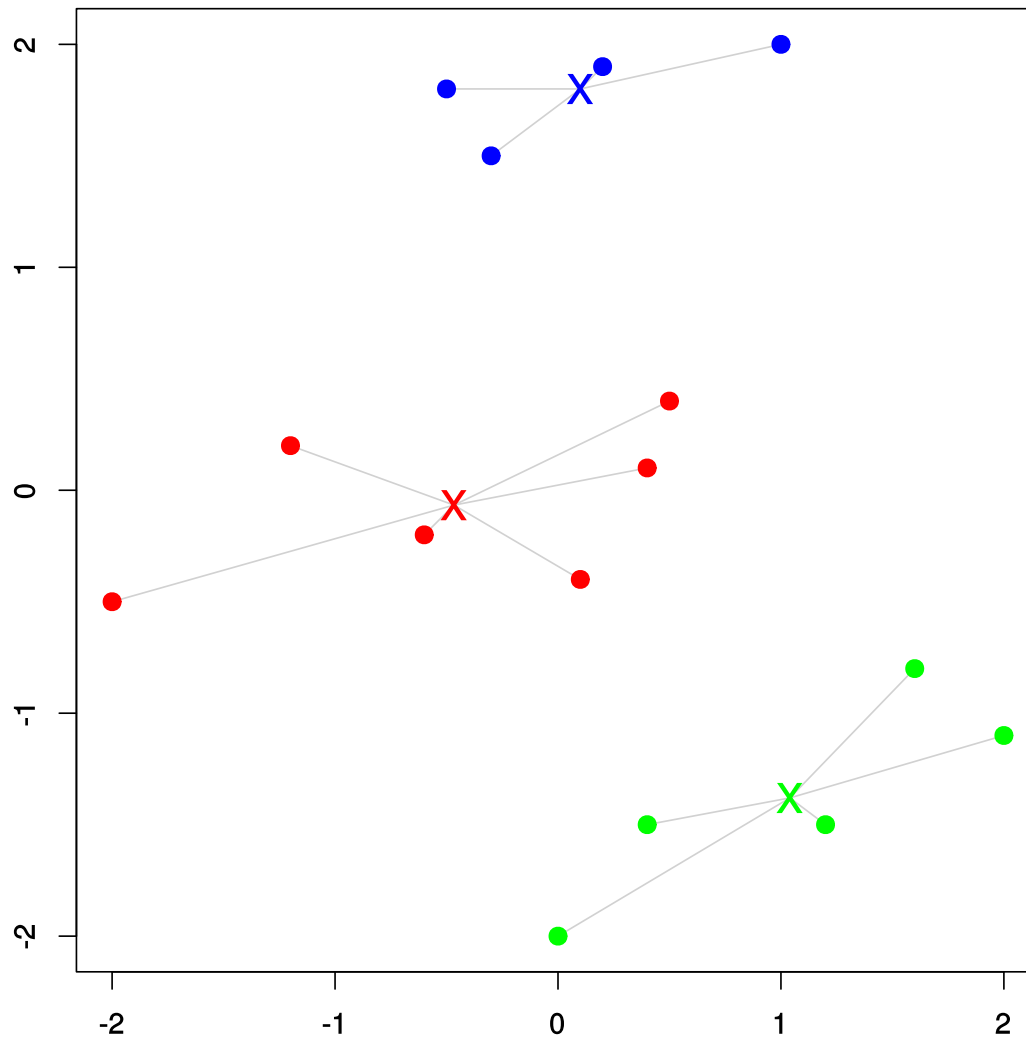

Prepočítame C_i

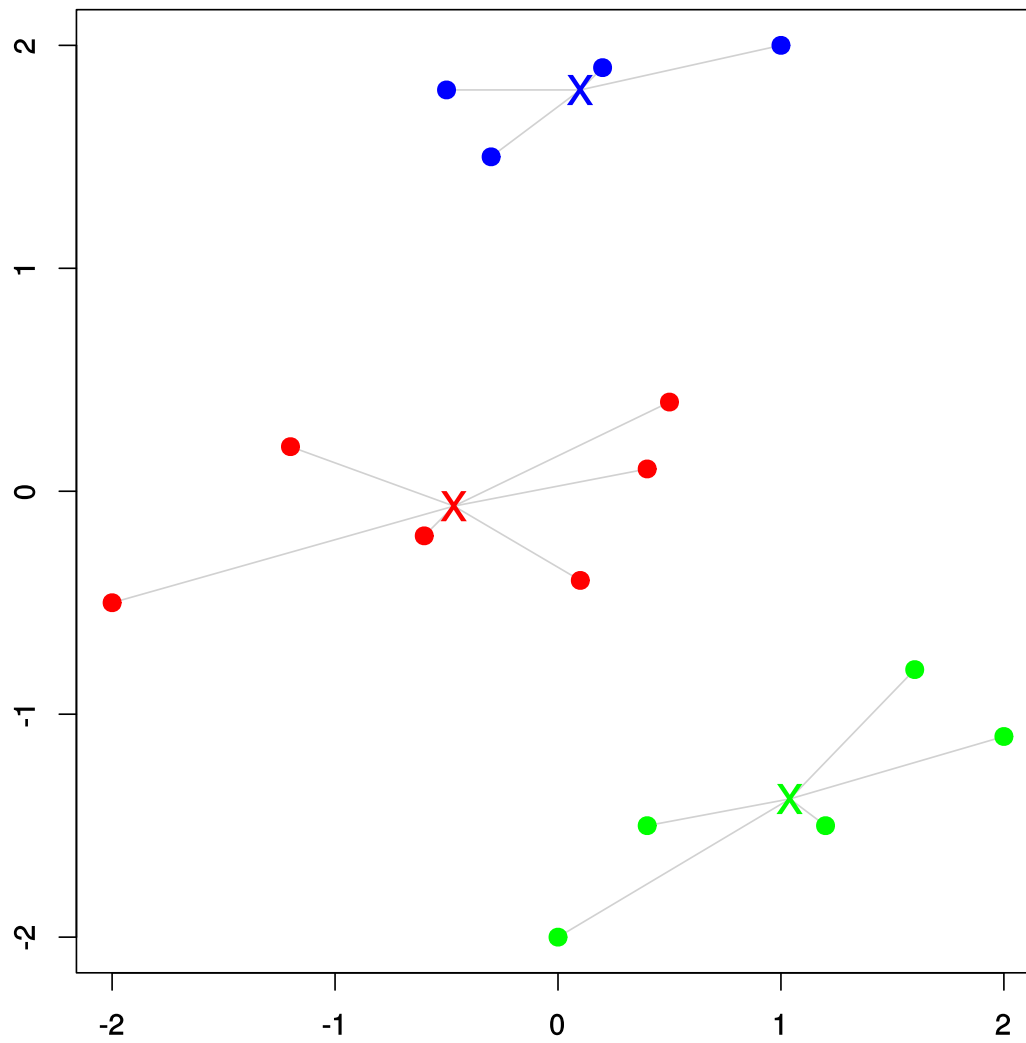
Sum of squared distances: 13.71

Prepočítame μ_i

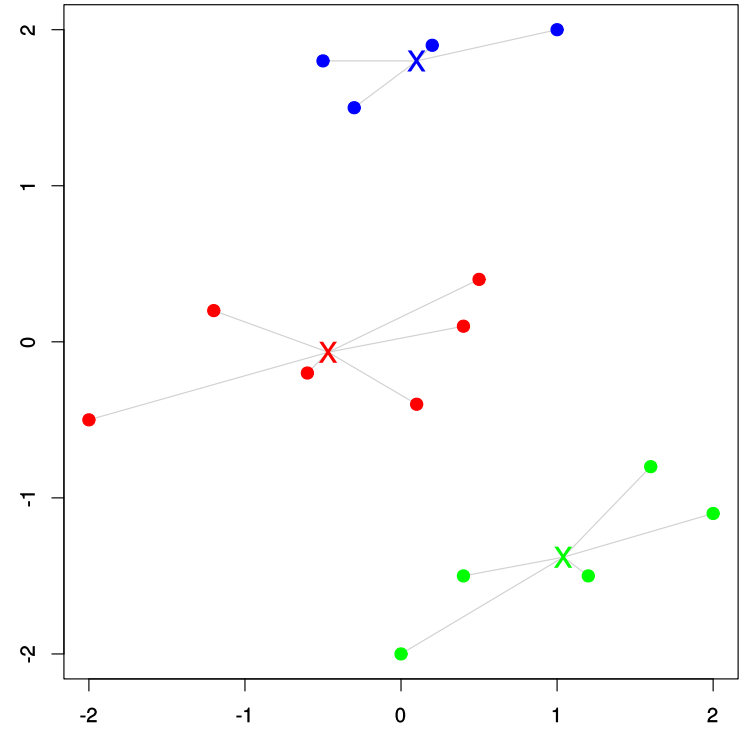
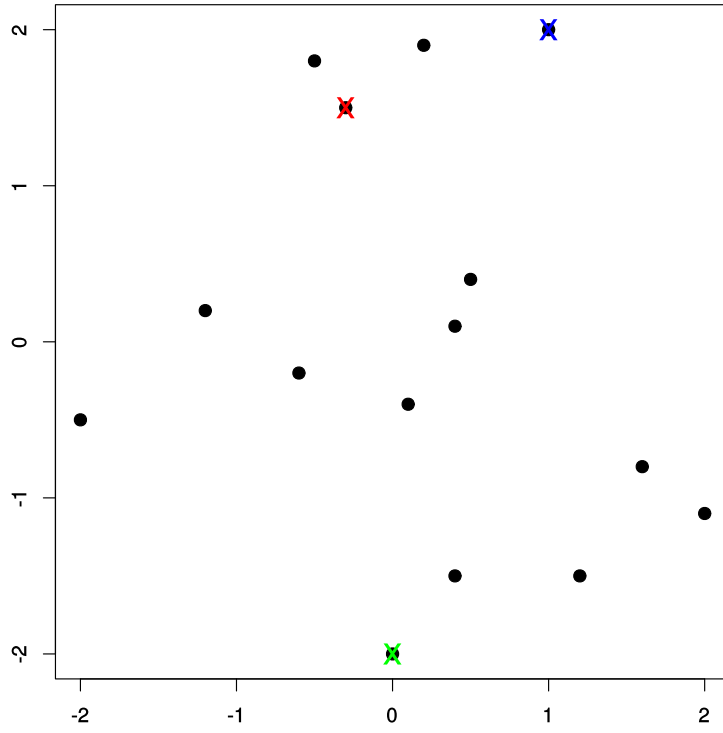
Sum of squared distances: 10.61

Prepočítame c_i (žiadna zmena, končíme)

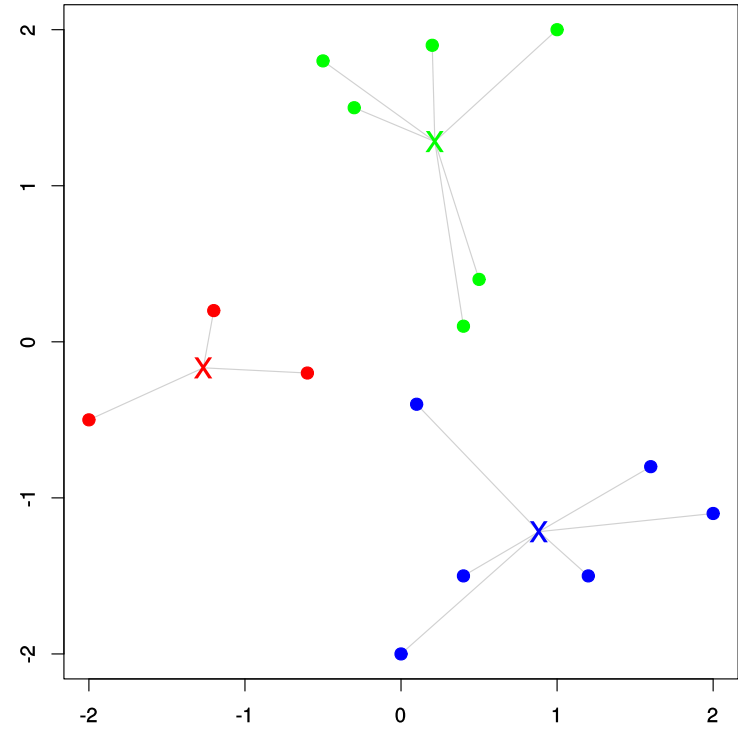
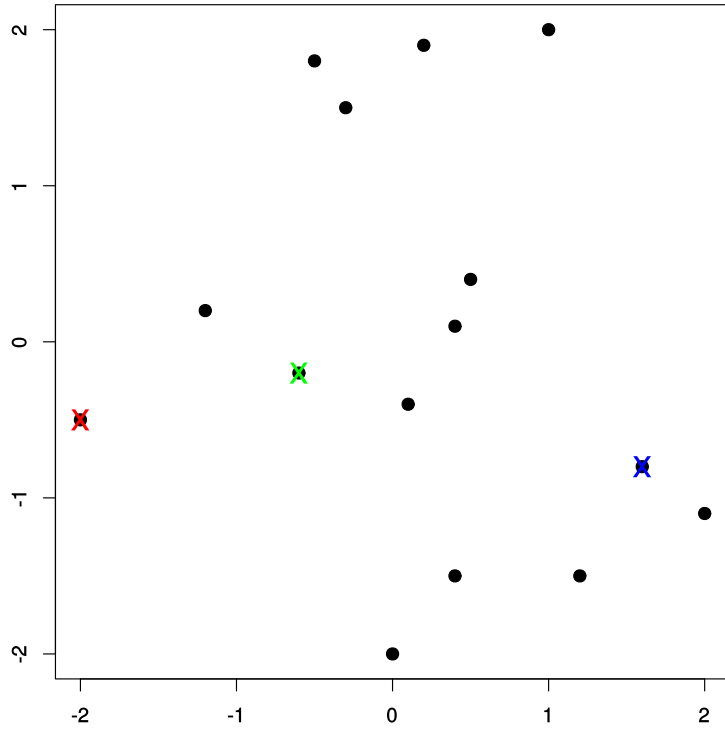
Sum of squared distances: 10.61

Príklady niekoľkých behov programu

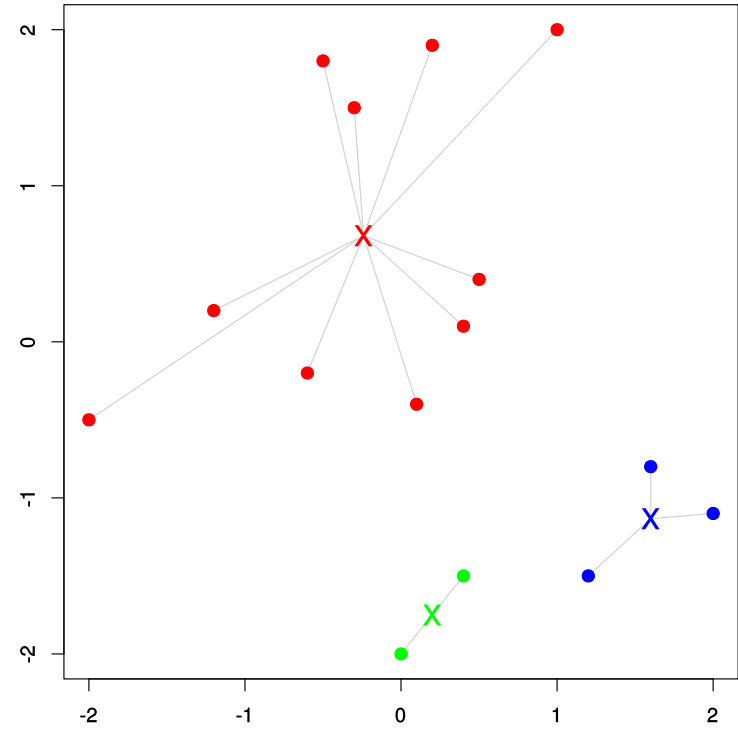
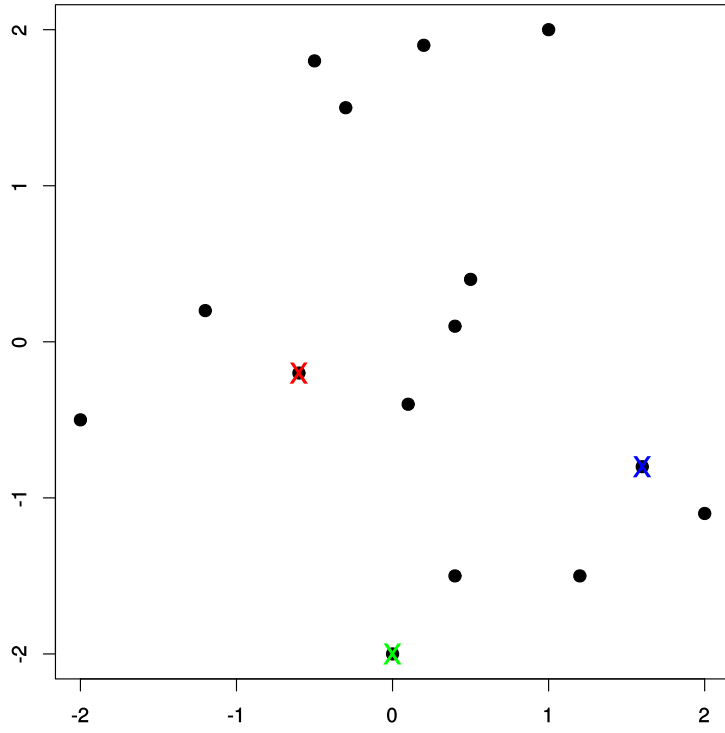
Sum of squared distances: 10.61

Príklady niekoľkých behov programu

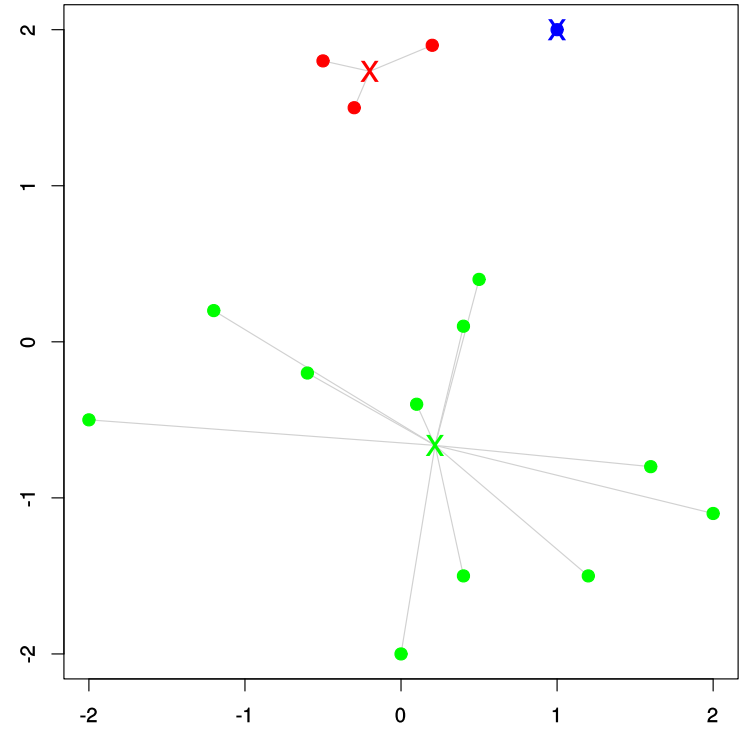
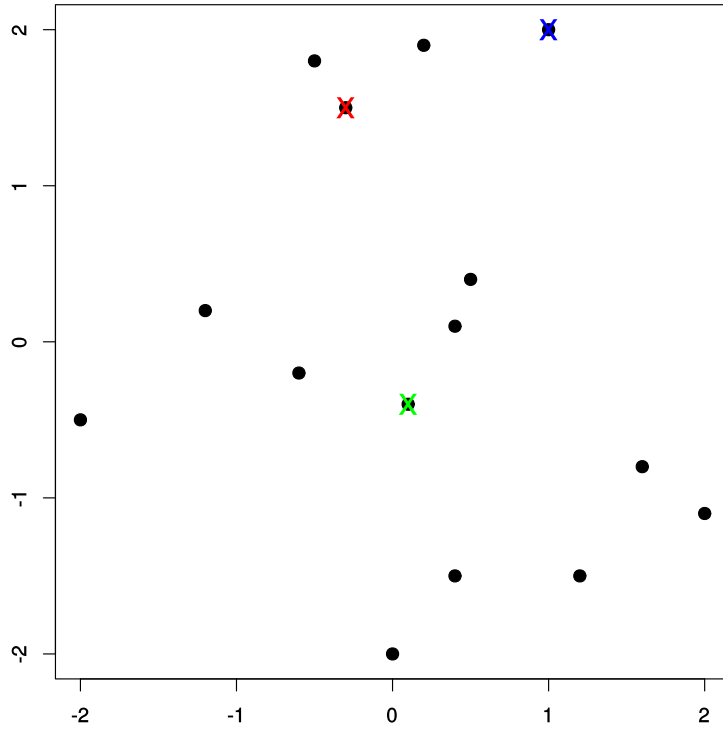
Sum of squared distances: 11.25

Príklady niekoľkých behov programu

Sum of squared distances: 16.93

Príklady niekoľkých behov programu

Sum of squared distances: 20.37

GO Enrichment

Broňa Brejová

12.11.2020

Gene list analysis

Many analyses yield lists of genes. Examples:

- genes with positive selection in comparative genomics
- overexpressed or underexpressed genes in expression analysis
- genes regulated by a specific transcription factor

Some of genes in a list will have a known function, others may be less studied

What to do with such a gene list?

- Look at several interesting candidates and study them in detail (bioinformatics / wet lab)
- Determine if the whole set is enriched in genes with some property
  - for example, genes under positive selection are often enriched for functions in immunity
  - this is caused by evolutionary pressure from pathogens

Example from Kosiol et al 2008

16,529 genes total

70 genes innate immune response (0.4% of all genes)

400 genes positive selection

8 genes positive selection + innate immune response (2% of pos. sel.)

Contingency table

	Pos.sel.	No pos.sel.	Total
Immunity	8 (n_{ip})	62	70 (n_i)
Not immunity	392	16067	16459
Total	400 (n_p)	16129	16529 (n)

Observations:

Innate immune response only a small fraction of pos.sel.

But large enrichment from 0.4% to 2%

Is it by chance (due to small numbers)?

Example from Kosiol et al 2008

	Pos.sel.	No pos.sel.	Total
Immunity	8 (n_{ip})	62	70 (n_i)
Not immunity	392	16067	16459
Total	400 (n_p)	16129	16529 (n)

Is enrichment due to chance?

Want p-value:

What would be a chance of obtaining such an enrichment if positive selection and role in innate immune response independent (null hypothesis)

Null hypothesis

	Pos.sel.	No pos.sel.	Total
Immunity	8 (n_{ip})	62	70 (n_i)
Not immunity	392	16067	16459
Total	400 (n_p)	16129	16529 (n)

Urn with $n_i = 70$ white balls and $n - n_i = 16459$ black balls

Draw $n_p = 400$ balls from the urn

Denote by X the number of white balls in the selection

On average we expect $E(X) = n_p(n_i/n) = 1.7$

In reality we see $n_{ip} = 8$ pos. sel. genes with role in innate immunity

This is $4.7\times$ more

How likely is this by chance?

Null hypothesis

Urn with $n_i = 70$ white balls and $n - n_i = 16459$ black balls

Draw $n_p = 400$ balls from the urn

Denote by X the number of white balls in the selection

Variable X has **hypergeometric distribution**:

$$\Pr(X = n_{ip}) = \frac{\binom{n_i}{n_{ip}} \binom{n - n_i}{n_p - n_{ip}}}{\binom{n}{n_p}}$$

P-value is $\Pr(X \geq n_{ip}) = \Pr(X = n_{ip}) + \Pr(X = n_{ip} + 1) + \dots$

Tail of the distribution

In our case $\Pr(X \geq 8) = 0.00028$

This is called **Hypergeometric** or Fisher's exact test

It can be approximated by χ^2 test

Multiple testing correction

Often we do many tests of the same type, for example

- Test 1000 genes for positive selection, select those with p-value ≤ 0.05
- Test enrichment of 1000 functional categories in a list of genes, select those with p-value ≤ 0.05

Problem: If each category has 5% chance of being there by chance, we expect 50 purely random results.

If the total number of positive tests was 100, half of them were false.

Multiple testing correction: lower threshold on p-value so that false positives do not constitute a large portion of results

Several techniques, e.g. FDR (false discovery rate)

Cvičenia pre biológov, 10.12.2020

Zhrnutie semestra

Tvorba bioinformatického nástroja

- Sformulujeme biologické ciele
(aké máme dáta, aké typy otázok sa chceme pýtať).
- Sformulujeme informaticky/matematicky
(napr. ako pravdepodobnostný model).
Dostaneme informatické zadanie problému, v ktorom je presne daný vzťah medzi vstupom a želaným výstupom
(napr. nájsť zarovnanie s max. skóre v určitej skórovacej schéme).
- Hľadáme efektívne algoritmy na riešenie informatického problému.
- Ak sa nám nepodarí nájsť dosť rýchly algoritmus, použijeme heuristiky, ktoré dávajú približné riešenia.
- Testujeme na reálnych dátach, či sú výsledky biologicky správne
(či bol model dobre zvolený, či heuristiky dobre fungujú).

Použitie bioinformatického nástroja

- Sformulujeme biologické ciele (aké máme dáta, aké typy otázok sa chceme pýtať).
- Porozmýšľame, aký typ nástroja, resp. ich kombinácia by nám mohli pomôcť
- Alebo hľadáme v literatúre nástroj na typ problému, s ktorým sme sa ešte nestretli
- Pre správne nastavenie parametrov a interpretovanie výsledkov je dôležité poznať model, predpoklady, ktoré autori nástroja použili, resp. zdroj dát v príslušnej databáze
- Konkrétne nástroje a webstránky sa rýchlo menia, celkové princípy sa menia pomalšie

Prehľad preberaných tém

- Zostavovanie genómov (najkratšie spoločné nadslovo, heuristiky, de Bruijnov graf)
- Zarovnanie (skórovanie ako pravdepodobnostný model, dynamické programovanie, heuristické zarovnávanie, E-value a P-value, lokálne vs. globálne, párové vs. viacnásobné, celogenómové)
- Evolúcia (pravdepodobnostné modely substitúcií, metóda maximálnej vierohodnosti, metóda maximálnej úspornosti, metóda spájania susedov)
- Hľadanie génov (skryté Markovove modely)
- Komparatívna genomika (hľadanie konzervovaných oblastí, komparatívne hľadanie génov, pozitívny výber, fylogenetické HMM, kodónové matice)

Prehľad preberaných tém (pokračovanie)

- Expresia génov (zhlukovanie, klasifikácia, regulačné siete, transkripčné faktory, hľadanie motívov)
- Proteíny (predikcia štruktúry, profily a profilové HMM rodín/domén, protein threading)
- RNA štruktúra (dynamické programovanie, stochastické bezkontextové gramatiky)
- Populačná genetika (mapovanie asociácií, väzbová nerovnováha, genetický drift, štruktúra a história populácie)

Nahliadli sme do sveta informatiky

- Algoritmus, časová zložitosť
- NP-ťažké problémy, presné algoritmy, heuristiky, aproximačné algoritmy
- Dynamické programovanie
- Stromy, grafy
- Skryté Markovove modely a bezkontextové gramatiky

Ďalšie predmety

- **Genomika** N-mCBI-303, Nosek a kol. (LS, 2P, 3kr)
- **Seminár z bioinformatiky 1, 2** Vinař (ZS/LS, 2S, 2kr)
- **Linux pre používateľov** 1-AIN-500, Nagy (LS, 2K, 2kr)
- **Programovanie (1)** 1-MAT-130, Salanci (ZS, 2P/2C, 5kr)
- <http://compbio.fmph.uniba.sk/vyuka/>

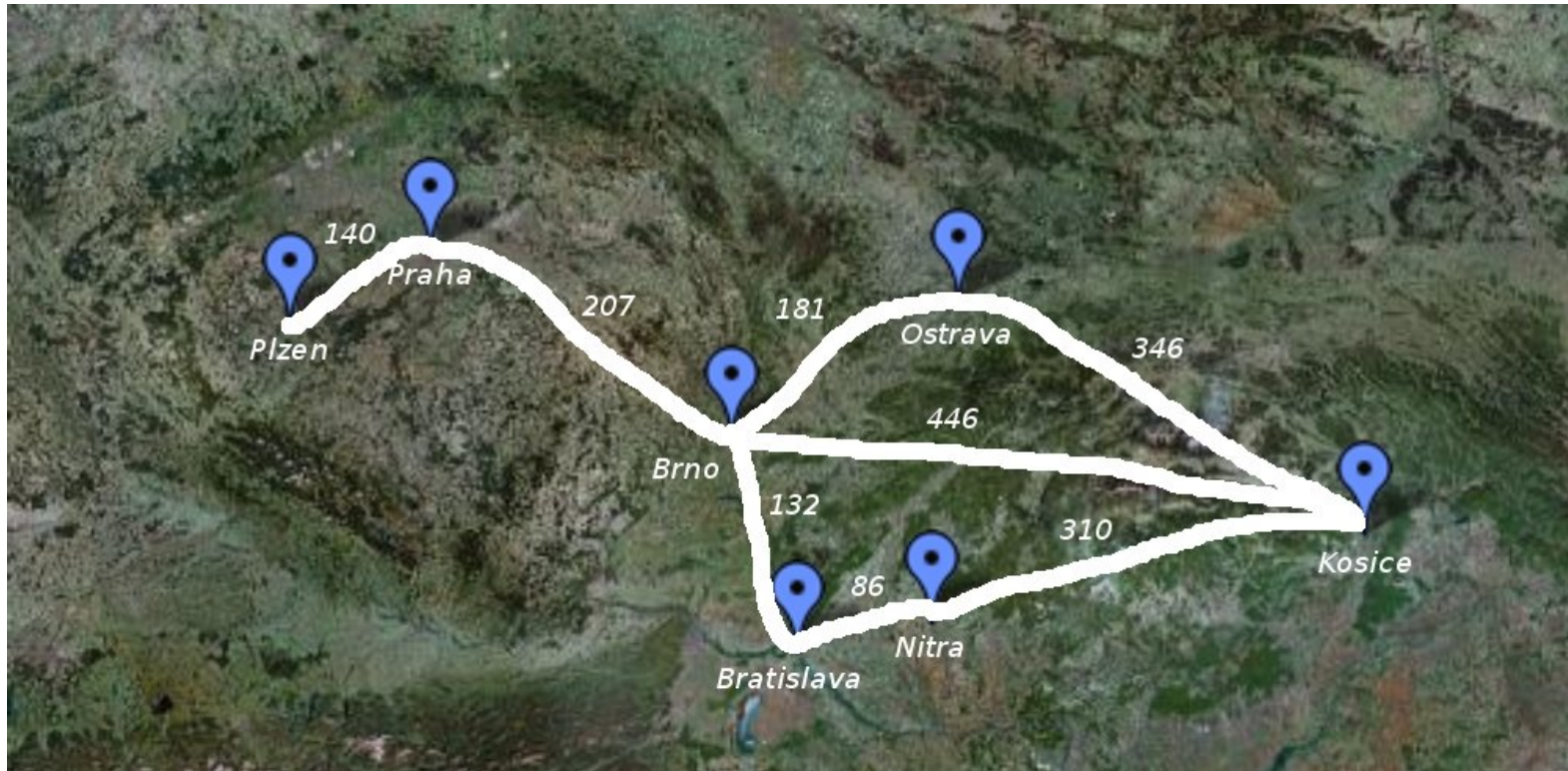
Teória grafov

Broňa Brejová

19.12.2020

Grafy a grafové algoritmy

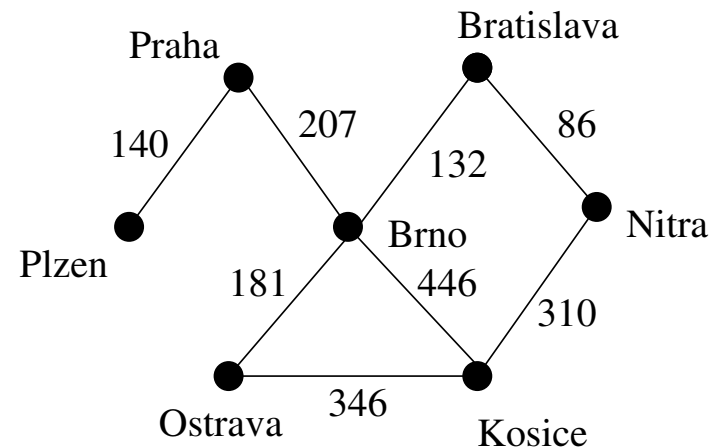
Graf: 7 vrcholov (mestá), 8 hrán (cestné spojenia)

Počet vrcholov n , počet hrán m
Nezáleží na rozmiestnení vrcholov

Cesta: Postupnosť nadväzujúcich hrán,
žiadny vrchol sa neopakuje

Napr. Plzeň–Praha–Brno–Bratislava je cesta

Brno–Ostrava–Košice–Brno–Praha nie je cesta

Najkratšia cesta z a do b : Cesta spájajúca vrcholy a a b s najmenším súčtom vzdialeností na hranách

Možno spočítať v čase $O(n^2)$ **Dijkstrovym algoritmom.**

Cyklus: Postupnosť nadväzujúcich hrán, ktorá sa vracia do východzieho bodu, nemá žiadne iné opakujúce sa vrcholy.

Proctor and Gamble súťaž, 1962

Problém obchodného cestujúceho

Vrcholy: mestá na mape

Hrany: medzi každými dvoma vrcholmi, váha je vzdušná vzdialenosť

Úloha: obcestovať všetky mestá tak, aby celková vzdušná vzdialenosť bola minimálna (**Hamiltonovská kružnica**)

Jednoduchá heuristika: Vždy pokračuj v najbližšom meste, ktoré sme ešte nenavštívili.

Správny a efektívny algoritmus? Nanešťastie, obchodný cestujúci je **NP-ťažký problém**.

Príklad: Sieť interakcií proteínov

Vrcholy: proteíny

Hrany: priame interakcie

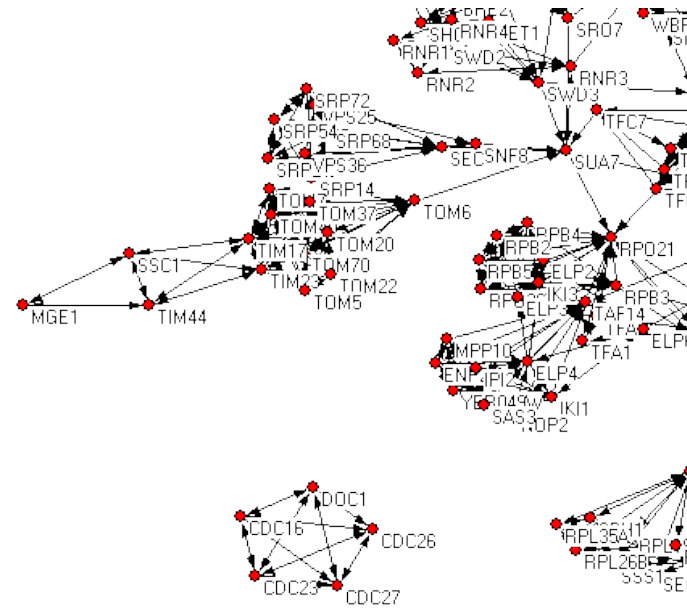
Metabolické dráhy zodp. **cestám**

Metabolické cykly zodp. **cyklom**

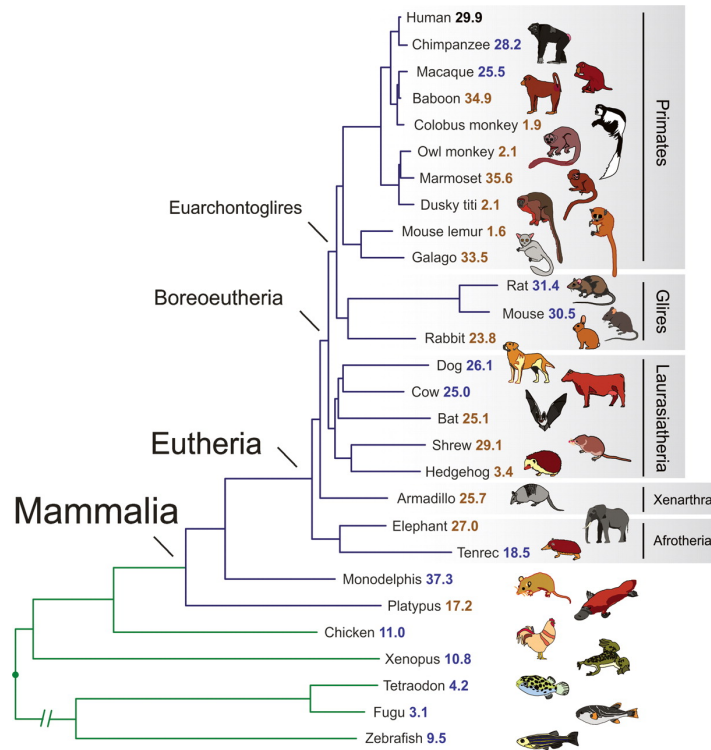
Kliky: Skupiny vrcholov priamo prepojené každý s každým

Komplexy zodpovedajú **klikám**

Komponenty súvislosti: Najväčšie skupiny vrcholov tak, aby sa v každom komponente dalo dostať z každého vrcholu do každého.

Príklad: Fylogenetický strom

- **Stromy** sú špeciálna podtrieda grafov (acyklické, súvislé)
- Vrcholy: listy, vnútorné (spolu n)
- Hrany: $n - 1$
- **Binárny strom:** každý vnútorný vrchol má 2 synov

Ďalšie príklady stromov: hierarchické zhlukovanie, dátové štruktúry na rýchle vyhľadávanie

Ďalšie príklady grafov: de Bruijnov graf, fylogenetická sieť (evolúcia s horizontálnym prenosom génov alebo rekombináciou), regulačné siete, hierarchia GO (gene ontology)